

RIIGIKOHUS
◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆
KOOLITUSOSAKOND

**Piiratud teovõimega täisealisele isikule eestkostja
määramine**

Kohtupraktika analüüs

Kätlin Juur
koolitusspetsialist

Tartu
juuni 2012

Sisukord

1. Sissejuhatus	3
2. Valdonna õiguslik reguleerimine.....	3
2.1. Isiku teovõime	3
2.2. Eestkostja määramise menetlus	4
2.3. Eestkostjate üle teostatav järelevalve.....	5
3. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi praktika eestkoste asjades.....	6
3.1. Menetluse algatamine	6
3.2. Eestkostevajadus ja eestkostja ülesannete ring.....	7
3.3. Piiratud teovõimega isiku õigus esitada määruskaebus	9
3.4. Eestkoste tähtaeg	11
4. Maakohtute ja ringkonnakohtute praktika	11
4.1. Menetluse algatamine	11
4.1.1. Menetluse algatamine kohtu algatusel	11
4.1.2. Avalduse esitamine õigustamata isiku poolt	12
4.1.3. Õigustatud isiku avalduse menetlemisest keeldumine	12
4.2. Järelevalve korras eestkoste pikendamise või lõpetamise algatamine.....	13
4.3. Ekspertiis	14
4.3.1. Algne ekspertiis	14
4.3.2. Ekspertiis eestkoste pikendamisel.....	15
4.4. Eestkostet vajava isiku ärakuulamine	16
4.5. Eestkoste ulatus ja eestkostevajaduse väljaselgitamine	17
4.5.1. Eestkostevajaduse väljaselgitamine	17
4.5.2. Eestkostja määramata jätmine	19
4.5.3. Eestkostevajaduse säilimise või äralangemise hindamine	21
4.5.3. Eestkostetava õigus teha iseseisvalt tehinguid	24
4.5.4. Valimisõigus	25
4.5.4. Eestkostetava õigus teha perekonnaõiguslikke tehinguid	27
4.6. Eestkostja ülesanded	28
4.7. Eestkostja isik	30
4.7.1. Füüsiline isik eestkostjana	30
4.7.2. Juriidiline isik eestkostjana.....	32
4.8. Eestkoste tähtaeg	34
4.9. Menetluskulud	35
5. Kokkuvõte.....	36

1. Sissejuhatus

Analüüsi eesmärgiks on uurida täisealisele isikule eestkostja määramise kohtupraktikat. Eesmärgiks on anda ka ülevaade riigikohtu praktikast ja eestkoste seadmise õiguslikust raamistikust. Analüüsi objektiks on valik maa- ja ringkonnakohtu määruseid ajavahemikus märts 2011 kuni aprill 2012.¹ Analüüs üritab üldistada valdkonna kohtupraktikat ning tuua välja ühiseid jooni ja probleeme.

Muu hulgas käsitletakse analüüsis järgmisi küsimusi:

1. Millistel juhtudel on kohus ise menetluse algatanud;
2. Kuidas tuvastavad kohtud teovõime piiratuse ja eestkostevajaduse ulatuse;
3. Kuidas määratakse kindlaks eestkostja ülesannete ring ning kas ja milliseid tehinguid võib piiratud teovõimega isik ise teha;
4. Milliseid isikuid määravad kohtud eestkostjaks ja kas eestkostjateks määratakse ka juriidilisi isikuid;
5. Kas kohtud määravad eestkoste teostamise eest eestkostjale tasu.

Analüüsis esitatud seisukohtadel ei ole siduvat mõju ja need ei ole käsitatavad Riigikohtu seisukohtadena. Riigikohus võtab õiguslikke seisukohti vaid kohtulahendis.

2. Valdkonna õiguslik reguleerimine

2.1. Isiku teovõime

Tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 8 kohaselt tähendab füüsilise isiku teovõime võimet teha ise, iseseisvalt kehtivaid tehinguid ja tekitada nende kaudu muudatusi tsiviilõiguste ja –kohustustes. Teovõime olemasolu eeldab seda, et isik saab adekvaatselt aru oma tegude tähendusest. See tähendab, et inimese intellektuaalne tase on selline, et ta saab aru, mida tehtav tehing tähendab ning millised on sellega kaasnevad tagajärjed. Inimese arengutase, tema intellektuaalsed võimed sõltuvad nii vanusest kui ka vaimsest tervisest. Seetõttu ongi teovõime määratlemisel kaks olulist kriteeriumi – vanus ja vaimne tervis.²

TsÜS-i kohaselt on teovõimelised need inimesed, kes on täisealised ja kelle teovõime ei ole vaimuhaiguse, nõrgamõistuslikkuse või muu psüühikahäire tõttu piiratud. Samuti need 15.-18. a alaealised, kellele on kohus andnud täieliku teovõime TsÜS § 9 alusel. TsÜS § 8 lg 2 kohaselt on piiratud teovõime täisealisel isikul, kes vaimuhaiguse, nõrgamõistuslikkuse või muu psüühikahäire tõttu kestvalt ei suuda oma tegudest aru saada või neid juhtida.

Seega on täisealise isiku teovõime piiratud kahe asjaolu üheaegsel esinemisel:

- 1) isikul esineb kas vaimuhaigus, nõrgamõistuslikkus või muu psüühikahäire;
- 2) isik ei ole võimeline vaimuhaiguse, nõrgamõistuslikkuse või muu psüühikahäire tõttu kestvalt aru saama oma tegudest või neid juhtima.

¹ Valikus oli umbes 110 KIS-i vahendusel kättesaadavat määrust. Osad kohtud on märkinud eestkostja määramise lahendid konfidentsiaalseteks ning need ei olnud analüüsi koostajale KIS-i vahendusel kättesaadavad.

² P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi (Koost). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2010, lk 35-36.

Nende asjaolude vahel peab eksisteerima põhjuslik seos. Oluline on, et selline võimetus oleks kestev. Alati ei pea olema tegemist vaimuhaiguse või nõrgamõistuslikkusega. Tegemist võib olla ka mõne muu psüühikahäirega, mille tõttu on psüühika siiski kehtvalt nii häiritud, et isik ei suuda oma tegudest ega nende tagajärgedest aru saada. TsÜS-i kommentaarides on sellise näitena toodud olukord, kus inimene on sunnitud pidevalt tarvitama raske haiguse tõttu valuvaigisteid, mille kõrvalmõjud võivad tekitada psüühikahäire ilma et inimene oleks vaimuhaige või nõrgamõistuslik.³

Vaimse seisundi tõttu on isiku teovõime piiratud objektiivselt tema seisundi tõttu. Kohus ei tunnista isikut piiratud teovõimeliseks, vaid tuvastab teovõime piiratuse olemasolu kui faktilise seisundi. Kohtu lahendiga luuakse eeldus, et isik on piiratud teovõimega. See on üks olulisemaid uusi põhimõtteid, mis sätestati 01.07.2002 kehtima hakanud TsÜS-is. Varasema regulatsiooni kohaselt tunnistas kohus inimese teovõime tuks ja kuni kohtuotsuseni olid nimetatud isikud teovõimelised.

Piiratud teovõime kindlakstegemise aluseks olevad asjaolud on loetletud TsÜS § 8 lg-s 2. Riigikohus märkis tsiviilasjas nr 3-2-1-141-05, et TsÜS § 8 lg-s 2 on alused isiku piiratud teovõime tuvastamiseks loetletud ammendavalt ja isik, kes oma kõrge vanuse, füüsilise puude või muu asjaolu tõttu ei ole võimeline kõikide oma igapäevaeluliste toimetustega hakkama saama, kuid kelle võimes oma tahet vabalt määrata ei ole kahtlust, ei ole piiratud teovõimega. Selliste isikute toetuseks on loodud sotsiaalteenuste ja sotsiaaltoetuste süsteem, mis peaks aitama toime tulla ilma, et isiku võime iseseisvalt õiguskäibes osaleda oleks piiratud.⁴

2.2. Eestkostja määramise menetlus

Piiratud teovõimega täisealisele isikule eestkostja määramine on TsMS § 475 lg 1 p 5 järgi hagita asi. Hagita menetluse algatab kohus omal algatusel või huvitatud isiku või asutuse avalduse alusel (TsMS § 476 lg 1). PKS § 203 lg 1 kohaselt määrab kohus eestkostja isiku enda, tema vanema, abikaasa või täisealise lapse või valla- või linnavalitsuse avalduse alusel või omal algatusel. Kui avalduse esitab selleks õigustamata isik, siis on kohtul võimalus avalduse läbi vaatamata jätmise asemel algatada menetlus ise. Seda on ka praktikas tehtud. Avaldust isikule eestkostja määramiseks ei saa tagasi võtta (TsMS § 477 lg 6 kohaselt saab avaldaja avaldusest loobuda ainult neil juhtudel, kui kohtul ei ole menetluse algatamise õigust).⁵

Kohus, otsustades täisealisele isikule eestkostja määramise, peab kõigepealt kindlaks tegema, kas tegemist on isikuga, kes ei suuda vaimuhaiguse, nõrgamõistuslikkuse või muu psüühikahäire tõttu kehtvalt oma tegudest aru saada või neid juhtida. Kohus teeb selle eelkõige kindlaks kohtupsühhiaatriaekspertiisi määramise kaudu (TsMS § 522 lg 1). Erandina ei pea ekspertiisi määrama TsMS § 522 lg-5 sätestatud juhtudel. Reeglina peab kohus ka isiku, kellele eestkoste seadmist menetletakse, ära kuulama (TsMS § 524). Psüühikahäirega isiku peab kohus vajaduse korral ära kuulama isiku jaoks tavalises keskkonnas. Kohtu erinõude alusel võib isiku ära kuulata ka teine kohus, seda aga üksnes juhul, kui on ilmne, et kohus võib ärakuulamisega saadud teavet ka isikliku kogemuseta hinnata. Isikut ei pea ära kuulama, kui sellest võivad tema tervislikku seisundit kajastavate dokumentide või pädeva

³ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi (Koost). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2010, lk 36.

⁴ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 07.12.2005. a otsus nr 3-2-1-141-05, p 10.

⁵ K. Kerstna-Vaks. Hagita menetluse üldised küsimused. Juridica 2011/V, lk 392.

arsti arvamuse kohaselt tuleneda isiku tervisele kahjulikud tagajärjed või kui kohus on vahetu mulje põhjal veendunud, et isik ei ole ilmselt võimeline oma tahet avaldama (TsMS § 524 lg 5).

Täisealiste teovõime piiramise ulatus tuleneb eelkõige vaimse tervise seisundist. Üldprintsipiiks on teovõime piiramine võimalikult vähesel määral ja isiku maksimaalne kaasamine tema teovõime piiramise protsessi.⁶ Eestkostja määramisele kui kõige äärmuslikumale abinõule tuleb eelistada võimaluse korral muid abinõusid.⁷

Eestkostjana eelistatakse füüsilist isikut, kes oma isikuomaduste ja võimete kohaselt sobib eestkostja ülesandeid täitma. Eestkostjaks ei või määrata selle tervishoiu-, hoolekande- või haridusasutuse töötajat, kus täisealine elab. Kui eestkostet vajav isik teeb või on varem teinud ettepaneku eestkostja isiku määramise kohta, tuleb tema ettepanekut arvestada, kui see ei ole tema huvidega vastuolus (PKS § 204). Kui sobivat füüsilist isikut ei leita, siis võib eestkostjaks määrata ka juriidilise isiku. See on siiski ajutine lahendus, sest juriidiline isik peab vähemalt kord aastas kontrollima, kas eestkostjale on võimalik määrata füüsilisest isikust eestkostjat. Ja kui ka juriidilist isikut ei ole võimalik määrata eestkostjaks, siis määratakse eestkostjaks elukohajärgne valla- või linnavalitsus. Nii on uue perekonnaseadusega lahendatud ära kohtupraktikas kerkinud probleem, et vana seadus võimaldas eestkostjaks määrata vaid füüsilise isiku (vt nt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 07.12.2005. a otsus nr 3-2-1-141-05, p 11-12).

Eestkostja võib määrata ainult nende ülesannete täitmiseks, milleks eestkoste on vajalik. Eestkoste ei ole vajalik, kui isiku huve saab kaitsta volituse andmise ja perekonnaliikmete või muude abiliste kaudu. Seejuures tuleb tähelepanu pöörata sellele, et isik oleks volituse andmise ajal volitamise osas teovõimeline. Eestkoste seadmisel peab kohus andma hinnangu isiku võimele saada aru abielu sõlmimise, isaduse omaksvõtu ja muude perekonnaõiguslike tehingute õiguslikest tagajärgedest (PKS § 203 lg 2).

2.3. Eestkostjate üle teostatav järelevalve

1. juulil 2010. a jõustunud perekonnaseadus tõi kohtutele kaasa täiendava ülesandena eestkoste järelevalve teostamise kohustuse. Eestkostjate üle teostatava järelevalve regulatsiooni muutmise tingis seletuskirja kohaselt vana perekonnaseaduse sätete äärmiselt väike regulatiivsus ning eestkoste ja eestkostjate tegevuse üle järelevalve teostamise struktuuri ebaefektiivsus. 1995. a perekonnaseaduse kohaselt oli eestkostjate üle järelevalve teostamine eestkosteasutuste (reeglina kohaliku omavalitsuse sotsiaalosakond või -talitus) ülesandeks. Samas täitsid paljudel juhtudel eestkostja ülesandeid eestkosteasutused, kuna sobivat füüsilisest isikust eestkostjat ei olnud võimalik määrata. Sellisel juhul puudus eestkosteasutuse kui eestkostja funktsioonide täitja tegevuse üle sõltumatu järelevalve.⁸

Uue perekonnaseadusega allutati eestkoste järelevalve teostamine kohtutele. Muudatust põhjendati asjaoluga, et kohtulik järelevalve aitab paremini tagada eestkostetava põhiõiguste kaitset, sh tema varaliste huvide kaitset kui järelevalve eestkosteasutuste poolt, kus sageli ei tööta juriidilisi teadmisi omavad isikud.

⁶ E. Pilt. Isiku õigustest tema teovõime piiramise protsessis. *Juridica* 2004/IV, lk 232.

⁷ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 09.11.2011. a määrus nr 3-2-1-87-11, p 21.

⁸ Perekonnaseaduse eelnõu seletuskiri. Kättesaadav arvutivõrgus:

<http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=95322&u=20110816094436>.

Järelevalve teostamine kohtu poolt väljendub kaht liiki tegevuses:

1. Eestkostjale teatud tehingute tegemiseks nõusoleku andmine: seadus loetleb tehingud, mida eestkostja ei või eestkostetava varaga teha ilma selleks eestkosteasutuselt eelnevat nõusolekut saamata (PKS §-d 187 ja 188).⁹
2. Eestkostja aruandluse kontrollimine: seaduse kohaselt peab eestkostja oma tegevusest regulaarselt eestkosteasutusele aru andma. Seejuures nõuab seadus iga-aastaste kirjalike aruannete esitamist eestkostetava vara valitsemise kohta (PKS §-d 193 ja 194).¹⁰

3. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi praktika eestkoste asjades

3.1. Menetluse algatamine

PKS § 203 lg 1 kohaselt määrab kohus eestkostja isiku enda, tema vanema, abikaasa või täisealise lapse või valla- või linnavalitsuse avalduse alusel või omal algatusel. Kohtu enda algatusel eestkostja määramist on analüüsinud Riigikohus tsiviilasjas nr 3-2-1-87-11. Tsiviilasjas nr 2-09-14549 tekkis maakohutul kahtlus isiku tsiviilkohtumenetlusteovõimes, mistõttu määras kohus talle kohtupsühhiaatriaekspertiisi. Ekspertiisi akti järgi vajab isik eestkostet ning kohus algatas eestkostja määramise menetluse. Riigikohus rõhutas, et tsiviilasja lahendades peab kohus TsMS § 204 lg 1 järgi kontrollima ka menetlusosaliste tsiviilkohtumenetlusõigusvõime ja -teovõime olemasolu ega tohi lubada selle puudumisel isikul menetluses osaleda. Kui kohtul tekib kahtlus füüsilisest isikust menetlusosalise tsiviilkohtumenetlusteovõimes, võib ta TsMS § 204 lg 2 esimese ja teise lause järgi nõuda isikult arsti arvamuse esitamist või korraldada ekspertiisi ning kui esitatud dokumendid ei kõrvalda kohtu kahtlust, algatab kohus eestkostja määramise menetluse. Seega **peab** kohus, juhul kui tal on kahtlus menetlusosalise tsiviilkohtumenetlusteovõimes, algatama TsMS § 204 lg 2 järgi menetlusosalisele eestkostja määramise menetluse.¹¹

Kohtu omal algatusel eestkostja määramise menetluse alustamise võimaluse näeb ette ka perekonnaseadus (alaealiste puhul PKS § 173 lg 1 ja täisealiste puhul PKS § 203 lg 1). **Omal algatusel võib kohus alustada eestkostja määramise menetlust eelkõige juhul, kui ükski PKS § 203 lg 1 järgi õigustatud isik ei ole eestkostja määramise avaldust kohtule küll esitanud, kuid kohut teavitatakse muul viisil eestkostet vajavast isikust.** Kolleegium märkis ka, et kohtu omal algatusel eestkostja määramise menetluse alustamine ei riku asjast puudutatud isiku õigusi, sest menetluse eesmärgiks on kontrollida, kas isik on piiratud teovõimega ja kas ta vajab eestkostet, sh tagada vajadusel isiku õiguste ja huvide kaitse. Kohtu omal algatusel eestkostja määramise menetluse alustamine võib olla põhjendatud ka

⁹ Tehingu tegemiseks nõusoleku andmise menetlusest saab pikemalt lugeda Margit Vutti 2011.a kohtupraktika analüüsist „Tehingu tegemiseks nõusoleku andmise menetlus kohtus“. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/1151/TehinguTegemiseNousolek_MargitVutt.pdf

¹⁰ Riigikohus menetluses on perekonnaseaduse muutmise seaduse eelnõu, mis täpsustab aruandekohustust (214 SE). Eelnõuga täiendatakse PKS § 194 lg 2 kolmanda lausega: „Igapäevaseks ülalpidamiseks tehtud kulutuste kohta näidatakse aruandes ära igas kuus keskmiselt kuluva summa suurus ja neid tõendavaid dokumente ei lisata.“ Seaduse muudatuse tingis praktikas tekkinud segadus kulutuste tõendamise osas. Eelnõu on kättesaadav - <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=1491006&u=20120530114552>

¹¹ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 09.11.2011. a määrus nr 3-2-1-87-11, p 16.

siis, kui isik ei vaja enda arvates eestkostet. Kui isik on piiratud teovõimega, ei pruugi ta adekvaatselt hinnata enda eestkostevajadust.¹²

Alaealisele eestkostja määramise menetluse algatamist kohtu omal algatusel on Riigikohus käsitlenud tsiviilasjas nr 3-2-1-132-11. Selles lahendis rõhutas Riigikohus, et kuigi asjas on avalduse eestkostja määramiseks esitanud selleks õigustamata isik, ei tähenda see seda, et kohtutel oli õiguslik alus jätta avaldus TsMS § 423 lg 2 p-le 1 tuginedes läbivaatamata. Maakohus, saades avalduse, milles teatatakse kohtule eestkostet vajavast lapsest, pidi kaaluma menetluse algatamist kohtu algatusel.¹³

3.2. Eestkostevajadus ja eestkostja ülesannete ring

Isikule eestkostja määramine on sekkumine tema eraellu PS § 26 mõttes. See on lubatud üksnes seaduses sätestatud juhtudel ja korras, ning selline sekkumine riivab isiku õigust vabale eneseteostusele PS § 19 mõttes.

Määruses nr 3-2-1-31-11 rõhutas Riigikohus, et TsÜS § 8 lg 2 kolmanda lause kohaselt mõjutab täisealise isiku piiratud teovõime isiku tehtavate tehingute kehtivust üksnes ulatuses, milles ta ei suuda oma tegudest aru saada või neid juhtida. Seega võib isikul olla üksnes **osaliselt piiratud teovõime**, s.o osas, milles ta vaimse tervise seisundi tõttu ei saa oma tegude tähendusest aru ega suuda arukalt tegutseda. Neis küsimustes, kus isik saab oma tegude tähendusest aru ja suudab neid juhtida, ei ole isiku teovõime piiratud. Neis küsimustes tuleb austada isiku õigust vabale eneseteostusele ning selles osas võib isik iseseisvalt oma elu puudutavaid otsuseid vastu võtta ning iseseisvalt õiguskäibes osaleda. Seetõttu tuleb eestkostja määramiseks kohtul esmalt tuvastada, kas ja millises osas on isiku teovõime piiratud, st millises osas ei suuda isik oma tegudest aru saada või neid juhtida ja vajab eestkostet.¹⁴

Eestkostevajaduse välja selgitamist ja eestkostja ülesannete ringi piiritlemist on Riigikohus põhjalikult käsitlenud oma 9. novembri 2011 määruses nr **3-2-1-87-11** märkides, et isiku eestkostevajaduse ja selle ulatuse tuvastab kohus asjas kogutud tõendite alusel. Üldjuhul peab kohus määrama TsMS § 522 lg 1 esimese lause järgi **ekspertiisi** eestkostja määramise vajalikkuse kohta. Ekspert tuvastab nii isiku psüühilise häire või haiguse kui ka sellest tuleneva eestkostevajaduse.¹⁵

Hagita menetluses saab kohus koguda eestkostevajaduse kohta omal algatusel ka muid tõendeid. Kohus saab TsMS § 523 esimese lause järgi anda eestkostet vajava isiku elukohajärgsele valla- või linnavalitsusele korralduse koguda ja esitada kohtule eestkoste seadmiseks vajalikke andmeid. Samuti peab valla- või linnavalitsus andma eestkostja määramise menetluses TsMS § 523 teise lause järgi oma arvamuse. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi arvates saab kohalik omavalitsus anda kohtule ülevaate isiku tegelikust olukorrast, sh sellest, millised on isiku sotsiaalsed suhted ja kuidas tuleb isik igapäevaselt oma eluga toime. Samuti saab valla- või linnavalitsus nimetatud sätte alusel avaldada arvamust

¹² Samas, p 17.

¹³ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 20.12.2011. a määrus nr 3-2-1-132-11, p 16.

¹⁴ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 11.05.2011. a määrus nr 3-2-1-31-11, p 14.

¹⁵ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 09.11.2011. a määrus nr 3-2-1-87-11, p 20.

selle kohta, kas isik vajab kohaliku omavalitsuse arvates eestkostet ning kui vajab, siis millises ulatuses.¹⁶

Kollegium juhtis tähelepanu, et kohtul peab tõendite alusel olema võimalik piisavalt täpselt tuvastada, **millises osas on isiku teovõime psüühikahäire tõttu piiratud ning millises osas suudab isik hoolimata oma psüühikahäirest oma tegudest aru saada ja neid juhtida.** Seejuures peab kohus TsMS § 232 lg-te 1 ja 2 järgi hindama seadusest juhindudes kõiki tõendeid igakülgselt, täielikult ja objektiivselt ning ühelgi tõendil ei ole kohtu jaoks ette kindlaksmääratud jõudu.¹⁷

Antud tsiviilasjas nr 2-09-63050 oli maakohus tuvastanud küll puudutatud isiku psüühilise haiguse ja asunud seisukohale, et isik vajab eestkostet, kuid ei tuvastanud piiratud teovõime ja sellest tuleneva eestkostevajaduse ulatust. Riigikohus leidis, et maakohus rikkus TsMS § 477 lg-t 7, kui keeldus küsimast isiku raviarsti arvamust eestkostevajaduse väljaselgitamiseks, ning TsMS § 232, kuna lähtus eestkoste vajaduse tuvastamisel üksnes eksperdi arvamustest ja jättis põhjendamatu tähelepanuta kohaliku omavalitsuse arvamuse, mille kohaselt isik eestkostet ei vaja.¹⁸

Kohtul tuleb täisealisele isikule eestkostjat määrates silmas pidada esmalt seda, et PKS § 203 lg 2 esimese lause järgi võib kohus määrata eestkostja ainult nende ülesannete täitmiseks, milleks eestkoste on vajalik. **Seega sõltub eestkostja ülesannete ulatus eelkõige sellest, milline on isiku eestkostevajadus.** Eestkostja ülesandeks saab olla eestkostetava õiguste ja huvide kaitse üksnes neis eluvaldkondades, milles isiku enda teovõime on piiratud. Lisaks tuleb PKS § 203 lg 2 teise lause järgi arvestada isikule eestkostja määramisel seda, et **eestkoste ei ole vajalik, kui täisealise isiku huve saab kaitsta volituse andmise ning perekonnaliikmete või muude abiliste vahendusel.** Viidatud sättest tuleneb, et isegi juhul, kui kohus tuvastab isiku piiratud teovõime, ei vaja isik hoolimata piiratud teovõimest eestkostet osas, milles tema õigused ja huvid on kaitstud muul viisil. Näiteks, kui isik on volitanud kedagi oma asju ajama ja/või tema perekonnaliikmed või muud abilised tagavad tema toimetuleku ja heaolu. Seega tuleb eestkostja määramisele kui kõige äärmuslikumale abinõule eelistada võimaluse korral muid abinõusid. Seejuures tuleb tähelepanu pöörata sellele, et täisealine isik peab teist isikut volitades saama aru volituse tähendusest ja tagajärgedest, st olema volituse andmise ajal volitamise osas teovõimeline, et volitus kehtiks. Kui isik on kehtivalt volitanud kedagi enda asju ajama, siis peab kohus eestkostja ülesannete määramisel ka seda arvestama.¹⁹

Riigikohus rõhutas ka seda, et kohtul tuleb isikule eestkostjat määrates TsMS § 526 lg 2 p-de 3 ja 4 järgi märkida ka määruses eestkostja ülesanded, samuti see, kas ja milliseid tehinguid võib piiratud teovõimega isik teha eestkostja nõusolekuta. *Kollegium möönab, et osal juhtudel võib isiku teovõime olla sedavõrd piiratud, et eksisteerib eestkostevajadus tema*

---

¹⁶ Samas, p 20. Praktikas on probleeme tekitanud see, et varemkehtinud rahvastikuregistri seaduse kohaselt kirjutati inimesi kuni 2001. a sisse neisse hoolekandeesutustesse, kus nad viibisid. Samuti oli paljudele eestkostetavatele eestkostjateks määratud hoolekandeesutuse töötajad. Uue PKS kohaselt ei tohi eestkostjaks olla selle hoolekandeesutuse töötaja, kus isik viibib (PKS § 204 lg 2) ja nüüd on nendes asjades määratud eestkostjaks rahvastikuregistrijärgne valla- või linnavalitsus. Nende eestkostetavate kohta ei oska paraku aga valla- või linnavalitsus väga põhjalikku arvamust anda, kuna isikud ei ole selle kohaliku omavalitsuse territooriumilt pärit, nad ei ole seal elanud, neil ei ole seal sugulasi. Ainus side on viibimine kohaliku omavalitsuse territooriumil asuvas hoolekandeesutuses.

¹⁷ Samas, p 20.

¹⁸ Samas, p 20.

¹⁹ Samas, p 21.

*kõigis eluvaldkondades ning eestkostja tuleb määrata tema kõigi asjade ajamiseks, nagu näeb ette ka TsMS § 526 lg 5, kuid sellisel juhul tuleb kohtul kohtumääruses seda ka eestkostja ülesandeid määraates märkida. Samuti peab kohus määrauses märkima, kui isikul ei ole üldse õigust iseseisvalt tehinguid teha. Kolleegiumi arvates ei ole eestkostja seadusest tulenevaid üldisi õigusi ja kohustusi vaja kohtumääruse resolutsioonis märkida, küll aga **peab kohtumääruse resolutsioonist nähtuma selgelt ja ühemõtteliselt eestkostja ülesannete konkreetne ulatus ning isiku iseseisva tegutsemisvabaduse ulatus**. Määruse resolutsiooniga peab kohus TsMS § 442 lg 5 ja § 463 lg 2 järgi lahendama selgelt ja ühemõtteliselt poolte nõuded ja taotlused ning resolutsioon peab olema selgelt arusaadav ja täidetav ka muu lahendi tekstita.²⁰*

Alates 1. juulist 2010 peab kohus täisealisele isikule eestkostja määramisel andma hinnangu ka isiku võimele saada aru abielu sõlmimise, isaduse omaksvõtu ja muude perekonnaõiguslike tehingute õiguslikest tagajärgedest (PKS § 203 lg 2). Tsiviilasjas nr **3-2-1-31-11** analüüsi piiratud teovõimega täisealise naise raseduse katkestamiseks loa andmist. Piiratud teovõimega naise raseduse võib raseduse katkestamise ja steriliseerimise seaduse (RKSS) § 5 lg 2 esimese lause järgi katkestada üldjuhul tema enda soovil ja tema eestkostja nõusolekul. Kui naine ei ole raseduse katkestamisega nõus või ei suuda tahet avaldada või kui eestkostja raseduse katkestamisega ei nõustu, võib RKSS § 5 lg 2 teise lause järgi raseduse katkestada üksnes kohtu loal, v.a kui kohtu loa saamise viivituse tõttu tekib tõsine oht naise tervisele. Kuna seaduses ei ole täpsustatud, mille alusel peab kohus loa andmise otsustama, leidis tsiviilkolleegium, et loa andmisel tuleb lähtuda teovõime piiratuse tähendusest.²¹

Riigikohus leidis, et PKS § 203 lg 2 tähendab ühtlasi seda, et fertiilses eas isiku üle eestkoste seadmisel **peab kohus andma hinnangu, kas piiratud teovõimega isik saab aru perekonna loomise tähendusest, s.o talle tulevikus lapse sündimise võimalusest ja selle tagajärgedest**, ning mõistab, mida tähendab vanemaks olemine. Isikule eestkostja määramise määrausest peaks seega üldjuhul nähtuma, kas isik võib iseseisvalt otsustada perekonna loomisega seotud küsimusi või on nende küsimuste otsustamine tehtud eestkostja ülesandeks ja saab eeldada, et isiku teovõime on selles osas piiratud.²²

3.3. Piiratud teovõimega isiku õigus esitada määruskaebus

Tsiviilasjas nr 3-2-1-31-11 analüüsi ka piiratud teovõimega isiku õigust esitada määruskaebus tema raseduse katkestamise küsimust lahendava määrause peale. TsMS 202 lg 2 kohaselt ei ole piiratud teovõimega isikul reeglina tsiviilkohtumenetlusteovõimet, va juhul, kui täisealise isiku teovõime piiratus ei puuduta tsiviilmenetlusõiguste teostamist ja tsiviilmenetluskohustuste täitmist. Seega sõltub menetlusosalise tsiviilkohtumenetlusteovõime isiku teovõime piiratuse ulatusest. Erandina näeb TsMS § 202 lg 4 ette, et tsiviilkohtumenetlusteovõime on eestkostetaval täisealisele isikule eestkoste seadmise menetluses ja isikul tema kinnisesse asutusse paigutamise menetluses, kui ta on vähemalt neljateistaastane.²³

Tsiviilkohtumenetluse seadustikus, raseduse katkestamise ja steriliseerimise seaduses ega muudes seadustes ei ole otseselt sätestatud, et tsiviilkohtumenetlusteovõimetul

²⁰ Samas, p 21.

²¹ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 11.05.2011. a määrus nr 3-2-1-31-11, p 14

²² Samas, p 14.

²³ Samas, p 17.

menetlusosalisel on õigus esitada määruskaebus tema raseduse katkestamise küsimust lahendava määruse peale. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi arvates on isiku tahteta või tahtevastaselt raseduse katkestamiseks loa andmise menetlus oma olemusest sarnane isiku tahteta või tahtevastase kinnisesse asutusse paigutamise ja paigutamisest keeldumise määruse peale, leidis tsiviilkolleegium viidatud sätteid koosmõjus TsMS § 8 lg-ga 2 kohaldades, et sõltumata isiku tsiviilkohtumenetlusteovõimest, on **isikul õigus esitada iseseisvalt määruskaebus ka tema raseduse katkestamist lubava või keelava määruse peale.**²⁴

Eestkostja määramise lahendi peale määruskaebuse esitamise tähtaega on Riigikohus käsitlenud tsiviilasjas nr 3-2-1-15-12. Maakohtu menetluses olnud tsiviilasjas 2-10-63599 toimetas kohus eestkostja määramise määruse kätte esindajale, aga ei edastanud seda eestkostetavale, kes sai määruse kätte kohtu kantseleist hiljem. Eestkostetav esitas eestkostja määramise määruse peale määruskaebuse. Ringkonnakohus aga jättis määruskaebuse menetlusse võtmata põhjendusega, et on rikutud määruskaebuse esitamise tähtaega, kuna määruskaebus on esitatud hiljem kui 15 päeva määruse kättetoimetamisest esindajale. Riigikohus märkis, et **puudutatud isikul on õigus esitada talle eestkostja määramise menetluses määruskaebus maakohtu menetlust lõpetava määruse peale 15 päeva jooksul määruse edastamisest arvates.** TsMS § 661 lg 2 teise lause kohaselt arvatakse määruskaebuse esitamise aega ajast, mil kohus selle isikule edastas, kui määrust ei pidanud isikule kätte toimetama. Piiratud teovõimega täisealisele isikule eestkostja seadmise menetluses näeb TsMS § 531 lg 2 esimene lause ette, et kohus teeb eestkostemenetlust lõpetava määruse teatavaks lisaks eestkostjale ka eestkostetavale ja tema esindajale ning TsMS § 532 lg 1 kohaselt võib mh eestkostja määramise määruse peale määruskaebuse esitada isik, kellele eestkostja määramist menetleti.²⁵

TsMS § 321 lg 1 kohaselt, kui menetlusosalist esindab kohtumenetluses esindaja, toimetatakse menetluses olevas asjas dokumendid kätte ja saadetakse muud teated üksnes esindajale, kui kohus ei pea vajalikuks nende saatmist lisaks menetlusosalisele isiklikult. Riigikohus leidis, et TsMS § 321 lg-t 1 ei saa kohaldada eestkostemenetluses, milles on kohtumääruse kättetoimetamiseks või edastamiseks TsMS § 531 järgi ette nähtud teistsugune regulatsioon. Seetõttu ei saa eestkostemenetluses kasutada TsMS § 321 lg 1 tõlgendamise kohta tehtud Riigikohtu lahendeid (nt Riigikohtu 30. septembri 2009. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-97-09).²⁶

Riigikohus rõhutas, et TsMS § 202 lg 4 esimese lause kohaselt on **täisealisele isikule eestkoste seadmise menetluses eestkostetaval tsiviilkohtumenetlusteovõime, mis võimaldab tal teha kõiki menetlustoiminguid.** Menetlustoiminguid saab ta isiklikult teha ka juhul, kui talle on määratud esindaja riigi kulul. Kolleegium leidis, et hoolimata tsiviilkohtumenetlusteovõime omistamisest isikule, kelle üle eestkoste seadmist menetletakse, mis võrdsustab isiku menetlusõiguste- ja kohustuste osas tavalise menetlusosalisega, tuleb eestkostemenetluse iseloomu ja eestkostetava kaitset väärivaid huve arvestades lähtuda sellest, et **määruskaebuse esitamise tähtaeg tema jaoks hakkab kulgema hetkest, mil määrus talle edastati.** Eestkostetava esindaja jaoks hakkab aga määruskaebuse esitamise tähtaeg kulgema määruse esindajale edastamisest arvates. Riigikohus nentis, et selline regulatsioon võib küll kaasa tuua mh ka vastuoluliste määruskaebuste esitamise, kuid hagita

²⁴ Samas, p 17.

²⁵ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 06.03.2012.a määrus nr 3-2-1-15-12, p 13.

²⁶ Samas, p 15.

menetluses on uurimispõhimõtet kasutades võimalik need vastuolud lahendada. Kolleegium juhtis ka tähelepanu sellele, et TsMS § 532 lg-le 3 kohaselt ei saa määruskaebust esitada pärast viie kuu möödumist määruse teatavakstegemisest eestkostjale.²⁷

Antud lahendis märkis Riigikohus õiguse ühetaolise kohaldamise huvides seda, et ka **isiku kinnisesse asutusse paigutamise menetluses hakkab määruskaebuse esitamise tähtaeg isiku enda jaoks kulgema talle määruse kättetoimetamise ajast arvates.**²⁸

3.4. Eestkoste tähtaeg

Tsiviilasjas nr 3-2-1-15-12 juhtis Riigikohus tähelepanu ka asjaolule, et TsMS § 526 lg 2 p 5 kohaselt tuleb eestkoste seadmise määruses märkida aeg, millal kohus hiljemalt otsustab eestkoste lõpetamise või pikendamise. See aeg ei või TsMS § 526 lg 3 kohaselt olla pikem kui viis aastat määruse tegemisest alates. PKS § 203 lg 4 kohaselt kontrollib kohus aga iga kolme aasta järel, kas eestkoste jätkumine eestkostetava üle on eestkostetava huvide kaitseks vajalik ning kas on alust eestkostja ülesandeid laiendada või kitsendada. **Nimetatud normide koostoisest tuleneb seega asjaolu, et isegi kui kohus on otsustanud TsMS § 526 lg 2 p 5 alusel otsustada eestkoste lõpetamine või pikendamine uuesti viie aasta pärast, ei võta see kohtult PKS § 203 lg-st 4 tulenevat kohustust kontrollida eestkoste jätkumise vajalikkust iga kolme aasta järel.** Selline järelevalve kord aga ei ole kolleegiumi arvates kõige mõistlikum ning vajaks seadusandja sekkumist ühese tähtaja sätestamiseks.²⁹

4. Maakohtute ja ringkonnakohtute praktika

4.1. Menetluse algatamine

4.1.1. Menetluse algatamine kohtu algatusel

Piiratud teovõimega täisealisele isikule eestkostja määramise kui hagita asja algatab kohus omal algatusel, aga ka huvitatud isiku või asutuse avalduse alusel. Isikute ring, kes saab avaldust esitada on sätestatud PKS § 203 lg-s 1 – isik ise, tema vanem, abikaasa, täisealine laps ja valla- või linnavalitsus.

Eelkõige oli analüüsitud lahendites kohus omal algatusel algatanud eestkoste määramise isikule (kellele varem ei ole eestkostjat määratud) sellistel juhtudel, kui teise kohtuasja menetlemisel on tekkinud kahtlusi isiku teovõimes. Kõige sagedamini juhtus seda siis, kui menetlemisel oli avaldus isiku paigutamiseks kinnisesse asutusse. Näiteks tsiviilasjas nr 2-11-921 algatas kohus menetluse kuna isiku paigutamisel kinnisesse asutusse esialgse õiguskaitse korras leidis ekspert asjas määratud kohtupsühhiaatriaekspertiisis, et isik ei saa kehtvalt aru oma tegude tähendusest ega ole võimeline neid juhtima ja vajab eestkostjat. Sellele tuginedes algatas kohus eraldi menetluse isikule eestkoste seadmise otsustamiseks.³⁰ Samuti on kohus toiminud ka tsiviilasjas nr 2-12-1079³¹.

²⁷ Samas, p 16.

²⁸ Samas, p 19.

²⁹ Samas, p 20.

³⁰ Tartu Maakohtu 28.04.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-921.

³¹ Tartu Maakohtu 13.03.2012. a määrus tsiviilasjas nr 2-12-1079.

Tsiviilasjas nr 2-11-15204 algatas kohus omal algatusel menetluse isiku teovõime kontrollimiseks ja vajadusel talle eestkostja määramiseks. Menetluse algatamist põhjendas kohus sellega, et kohtu menetluses olnud teistes tsiviilasjades käitus isik ebaadekvaatselt, ei saanud aru kohtu selgitustest, esitas ebaadekvaatseid taotlusi ja ajas segamini erinevad nõuded. Kui selgusid ka muud asjaolud, mis viitasid isiku ebaadekvaatsele käitumisele (vägivaldne tungimine korterisse, alkoholihoobes sõidukite ette viskumine, enesetapulubadused jne), tekkis kohtul kahtlus tema teovõimes.³² Tsiviilasjas nr 2-11-52999 algatas kohus menetluse, kuna teises tsiviilasjas nr 2-10-950 isikule riigi õigusabi korras määratud esindaja seisukoha kohaselt ei ole isik tsiviilkohtumenetlusteovõimeline ega võimeline oma tegudest aru saama ega neid juhtima.³³

4.1.2. Avalduse esitamine õigustamata isiku poolt

Tsiviilasjas nr 2-12-2252 esitasid avalduse eestkostja määramiseks selleks perekonnaseaduse kohaselt õigustamata isikud (poolõde ja vanaema). Kohus keeldus antud asjas avaldust menetlusse võtmast ja tagastas avalduse märkides, et PKS § 203 lg 1 toob välja ammendava loetelu isikutest, kes on õigustatud esitama kohtule eestkostja määramise menetluse algatamise avaldust ning avaldajad nende hulka ei kuulu. Kohus lisas, et ta saaks küll algatada eestkoste seadmise menetluse omal algatusel, kuid selliseks toiminguks ei ole avalduses esitatud andmed piisavad. Avalduses ei põhjendata eestkoste seadmise vajalikkust (kas ja milliseid endale kahjulikke tehinguid isik teeb või kavatseb teha vms), ei lisata ühtki meditsiinilist dokumenti jne. Asjaolu, et isik viibib psühhiaatriakliinikus statsionaarsel ravil, ei ole eestkoste algatamiseks üksi piisav, kuna kohtule on teada, et tegemist on katatoonset skisofreeniat põdeva isikuga, kelle suhtes on korduvalt kohaldatud lühiajalist tahtevastast ravi. Kohus soovitas avaldajail pöörduda kohaliku omavalitsuse poole, et kooskõlastada avalduse esitamise vajadust ja põhjendatust.³⁴

Ka tsiviilasjas nr 2-10-48426 esitas avalduse eestkostja määramiseks selleks õigustamata isik (eestkostet vajava isiku õe lapselaps). Kohus võttis avalduse menetlusse, määras ekspertiisi ja kui kohalik omavalitsus esitas omakorda avalduse, lõpetas kohus menetluse esimese avalduse osas ja määras eestkostja juba kohaliku omavalitsuse avalduse alusel.³⁵

4.1.3. Õigustatud isiku avalduse menetlemisest keeldumine

Tsiviilasjas nr 2-11-59551 jättis kohus avalduse menetlusse võtmata, kuigi avalduse oli esitanud selleks seaduse kohaselt õigustatud isik. Antud asjas esitas tütar avalduse oma isale eestkostja määramiseks. Kohus andis avaldajale puuduste kõrvaldamiseks tähtaja, märkides, et avaldusest ei ole aru saada, mille poolest on isiku teovõime piiratud ja milles see väljendub, kuna isiku suutmatuse kohta oma tegudest aru saada või neid juhtida ning tema vaimse tervisliku seisundi kohta ei ole avalduses midagi märgitud. Ka ei ole avaldaja märkinud, milleks on eestkoste konkreetselt vajalik. Kohtu poolt määratud tähtajaks avaldaja puuduseid ei kõrvaldanud ja avaldus jäeti menetlusse võtmata.³⁶

³² Tartu Maakohtu 26.08.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-15204.

³³ Tartu Maakohtu 20.12.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-52999.

³⁴ Pärnu Maakohtu 20.01.2012. a määrus tsiviilasjas nr 2-12-2252.

³⁵ Viru Maakohtu 14.03.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-10-48426.

³⁶ Pärnu Maakohtu 02.03.2012. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-59551.

4.2. Järelevalve korras eestkoste pikendamise või lõpetamise algatamine

Eestkoste pikendamise või lõpetamise otsustamist omal algatusel otsustas kohus nendes asjades, kus eestkoste oli seatud enne 1. jaanuari 2006 tähtajatult ja kohalik omavalitsus ei olnud 1. jaanuariks 2011 pikendamise avaldust esitanud. Vastavalt tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seaduse § 9 lg-le 2, kui täisealisele isikule on enne nimetatud seaduse jõustumist määratud tähtajatult eestkostja, loetakse ajaks, millal kohus peab TsMS § 526 lg 2 p 5 järgi hiljemalt otsustama eestkoste lõpetamise või pikendamise, 2011. aasta 1. jaanuar. Sellest tulenevalt märkis kohus näiteks tsiviilasjas nr 2-11-26604 menetluse algatamisel, et kuna alates 01. juulist 2010 lasub kohtul kohustus teostada järelevalvet eestkostja tegevuse üle ning varasemalt kohtul sellist kohustust ei olnud, tuleb eeskosteasi võtta kohtu menetlusse järelevalveks PKS § 193 lg 1 järgi eestkostja tegevuse üle ning eestkoste jätkamise vajaduse kontrolliks PKS § 203 lg 4 kohaselt ja TsMS §-s 526 sätestatud eeskoste lõpetamiseks või pikendamiseks. Antud asjas oli küll kohalik omavalitsus saatnud kohtule kirjaliku teate eestkoste all oleva isiku kohta kuid avaldust eestkoste pikendamiseks ei esitanud ja kohus algatas menetluse omal algatusel.³⁷

Neid asju, kus eestkoste oli seatud enne 2006. a ja kohalik omavalitsus ei olnud 1. jaanuariks 2011 esitanud avaldust eestkoste pikendamiseks, oli analüüsi aluseks olnud lahendites üpris palju. Enamasti tegi kohus neis asjades kohalikule omavalitsusele ettepaneku esitada vajalikud materjalid eestkostja määramiseks ja kui kohalik omavalitsus avaldust ei esitanud, algatas kohus eestkostemenetluse omal algatusel (nii ka näiteks tsiviilasjas nr 2-11-27657³⁸). Küll aga leidis ka paar lahendit, kus kohus ei algatanud eestkoste pikendamist või lõpetamist omal algatusel.

Ka järelevalve teostamisel tsiviilasjas nr 2-08-76862 leidis maakohus, et pärast isikule eestkoste seadmist 2003. a ei ole kontrollitud eestkoste seadmise eelduste olemasolu. 2009. a määrusega vabastati esialgne eestkostja ja määrati kuni kohtu poolt uue eestkostja määramiseni eestkostja ülesandeid täitma eestkosteasutus. Seoses sellega palus kohus eestkosteasutusel hinnata, kas eestkoste seadmise eeldused on säilinud ja millises ulatuses on eestkoste seadmine edaspidi vajalik. Kohus märkis, et kui eestkoste seadmise eeldused ei ole ära langenud, tuleb kohalikul omavalitsusel esitada avaldus eestkoste pikendamiseks koos eestkostetava tervislikku seisundit kajastavate dokumentidega. Kohalik omavalitsus saatis kohtule kirjaliku teate, et eestkostevajadus ei ole ära langenud ning perearsti tõendi selle kohta, et isik vajab eestkostet. Maakohus jättis avalduse käiguta ja andis tähtaja puuduste kõrvaldamiseks. Käiguta jätmise määruses kohustati omavalitsust esitama kohtule nõuetekohane avaldus ning eestkoste seadmiseks vajalikud andmed - vallavalitsuse arvamus selle suhtes, keda määrata eestkostjaks ja eestkostja ülesannete ringi kohta, kõik tõendid asjaolude kohta, mida avalduses kirjeldatakse; raviarsti tõend tervisliku (ka psüühilise) seisundi kohta; hooldekodu hinnang isiku tervisliku seisundi kohta ja vajaduse kohta eestkoste pikendamiseks; maksekorraldus riigilõivu tasumise kohta. Kohus määras, et kui kohtu määratud tähtpäevaks puudusi ei kõrvaldata, jäetakse avaldus menetlusse võtmata ja tagastatakse (TsMS § 340¹ lg 2). Avaldaja teatas kohtule, et neil ei ole võimalik määratud tähtjaks tõendeid esitada. Kohus andis avaldajale täiendava tähtaja, kuid ka selle tähtjaks

³⁷ Tartu Maakohtu 11.11.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-26604.

³⁸ Viru Maakohtu 03.02.2012. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-27657.

jooksul avaldaja kohtu nõudmist ei täitnud ning kohus jättis avalduse menetlusse võtmata ega algatanud menetlust ka omal algatusel.³⁹

4.3. Ekspertiis

4.3.1. Algne ekspertiis

Eestkostevajaduse ulatuse ja eestkostja ülesannete ringi on kohtud analüüsitud lahendites määranud kindlaks peamiselt kohtupsühhiaatriaekspertiisile toetudes. Ekspert tuvastab nii isiku psüühilise häire või haiguse kui ka sellest tuleneva eestkostevajaduse. Esmakordselt isikule eestkostja määramisel on kohtud ka alati ekspertiisi määranud. Kohustus ekspertiis määrata tuleneb TsMS § 522 lg-st 1. Ekspertiisi ei pea määrama ainult siis, kui eestkostja määramise avalduse esitas **eestkostet vajav isik ise ning** avaldusele on lisatud tema tervislikku seisundit kajastavad dokumendid **ja** isik loobub ekspertiisi tegemise õigusest **ja** ekspertiisi tegemine on eestkostja ülesannete mahtu arvestades ebamõistlikult kulukas või töömahukas (TsMS § 522 lg 5). Selliseid juhtumeid analüüsitud lahendite seas ei olnud, kus isik ise oleks esitanud avalduse endale eestkostja määramiseks.

Kuna eelkõige lähtuvad kohtud eestkoste ulatuse väljaselgitamisel kohtupsühhiaatrilisest ekspertiisist, siis on oluline, et ekspertiisi aktis oleks kirjas võimalikult palju informatsiooni isiku seisundi kohta.

Analüüsitud ekspertiisimäärustest nähtus, et enamusel kohtunikest on välja kujunenud oma kindlad küsimused, mida nad alati eksperdilt küsivad. Mõned piirduvad 3-4 küsimusega, aga oli ka selliseid näiteid, kus kohtunik küsib eksperdilt 20 küsimust. Üldistavalt võib välja tuua järgmised põhilised küsimused:

- 1) kas isikul esineb vaimuhaigus, nõrgamõistuslikkus või muu psüühikahäire, mille tõttu ta ei suuda kehtvalt oma tegudest aru saada või neid juhtida; kui jah, siis millises ulatuses;
- 2) kas isik saab oma huve kaitsta volituste andmise või muude abiliste kaudu või vajab eestkostjat;
- 3) kui isik vajab eestkostjat, siis millise aja jooksul ja millised on eestkostja ülesanded seoses eestkostetava varaliste ja isiklike õiguste ning huvide kaitsmisega;
- 4) kas ja milliseid tehinguid võib isik teha eestkostja nõusolekuta;
- 5) kas isik on võimeline aru saada abielu sõlmimise, isaduse omaksvõtu ja muude perekonnaõiguslike tehingute õiguslikest tagajärgedest;
- 6) kas isik tervislik seisund võimaldab tal kohtuistungil osaleda või tema ärakuulamist;
- 7) kas isik suudab oma tahet eestkostja isiku suhtes väljendada?

Uuritud tsiviilasjade hulgas esines ka selliseid, kus kohus määras kaks ekspertiisi. Näiteks tsiviilasjas nr 2-10-33049 tehtud kohtupsühhiaatrilise ekspertiisi arvamuse kohaselt esines isikul nõrgamõistuslikkus kerge vaimse alaarenguga ja eksperdi arvates oli oht, et närvisüsteemi kahjustuse tulemusena võib ta muutuda psühhootiliseks. Isik vajab regulaarset toetusravi, aga eestkoste asemel võiks kasutada alternatiivseid võimalusi nagu tugiisiku teenust kohaliku omavalitsuse poolt või lepingu alusel. Eksperdiarvamuse kohaselt oli isik osaliselt võimeline oma tegude tähendusest aru saada ja neid juhtima ning eestkostjat ta ei vaja. Asjas tehti kohaliku omavalitsuse taotlusel täiendav ekspertiis ja eksperdik määrati

³⁹ Pärnu Maakohtu 06.09.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-08-76862.

teine ekspert. Teine ekspert leidis, et isik ei ole oma psüühikahäirest tulenevalt kehtvalt võimeline iseseisvalt sooritama raha ja varaga seonduvaid tehinguid, ilma et ta kahjustaks oma huve ja õigusi. Samuti ei ole ta kehtvalt võimeline adekvaatselt hindama oma toimetulekuvõimet ja abivajadust ning väljaspool hoolekandeesutust ei saa hakkama oma huvide ja õiguste kaitsmisega. Kohus asus antud asjas seisukohale, et on tuvastatud, et isik ei ole oma psüühikahäirest tulenevalt kehtvalt võimeline oma tegude tähendusest aru saama ja neid juhtima ning kooskõlas TsÜS § 8 lg-ga 2 on ta piiratud teovõimega isik. Tema huve ei ole võimalik kaitsta volituste andmise ega abiliste kaudu, mistõttu tuleb tema üle tuleb seada eestkoste. Kohus määras isikule eestkostja kõikide asjade ajamiseks, märkides, et eestkostetav võib iseseisvalt teha pisitehinguid eestkostja poolt määratud rahasumma ulatuses.⁴⁰

Kaks ekspertiisi määrati ka tsiviilasjas nr 2-10-40029. Selles asjas palus kohtupsühhiaatriaekspert eksperdina kaasata ka kohtupsühholoogiaekspertiisi ning kohus määras ka kohtupsühhiaatria-kohtupsühholoogia kompleksekspertiisi. Ekspertide arvamuse kohaselt esines isikul küll traumajärgne ajukahjustuse sündroom, kuid see ei takista tal kehtvalt oma tegudest aru saada või neid juhtida ning ta ei vaja eestkostet. Kohus, kuulates ära puudutatud isikud ja nende arvamuse, otsustas määrata korduskompleksekspertiisi, kuna puudutatud isikute (abikaasa, lapsed) seisukoha kohaselt ei saa isik iseseisvalt eluga hakkama ja vajab eestkostet. Uute ekspertide koostatud ekspertiisiaktist nähtus, et isik vajab eestkostet. Kohus jättis selles asjas eestkostja siiski määramata.⁴¹

4.3.2. Ekspertiis eestkoste pikendamisel

Eestkostja ülesannete ringi muutmisele ja uue eestkostja määramisele, samuti eestkostja ametiaja pikendamisele kohaldatakse eestkostja määramise kohta sätestatud, arvestades TsMS § 528 lg 2 erisusi. Vastavalt TsMS § 528 lg-le 2 ei pea kohus eestkostja ülesannete muutmisel, uue eestkostja määramisel või eestkostja ametiaja pikendamisel uut ekspertiisi tegema ega eestkostetavale menetluseks esindajat määrama, kui eestkostja ülesandeid oluliselt ei laiendata või kui eestkoste määramise aluseks olevast ekspertiisist on möödunud vähem kui üks aasta.

Eestkoste pikendamisel lubab seadus seega ekspertiisi mitte määrata ja seda võimalust on kohtud ka kasutanud. Näiteks tsiviilasjas nr 2-10-31867 ei pidanud kohus vajalikuks määrata uut kohtupsühhiaatrilist ekspertiisi, kuna eestkostetava tervislikku seisundit kajastavatest dokumentidest ja tema ärakuulamisest piisas selleks, et tuvastada, et eestkostevajadus ei ole ära langenud. Isikul oli ka kehtiv rehabilitatsiooniplaan, millest nähtus, et isik vajab jätkuvalt turvalist, kindlate reeglite ja piiridega elukeskkonda, vajab suunamist ka riiete vahetamisel, isikliku hügieeni eest hoolitsemisel ning majapidamistoimingutes.⁴²

Ka tsiviilasjas nr 2-08-51307 ei pidanud kohus vajalikuks määrata uut ekspertiisi. Kohus märkis põhjendustes, et veendus isiku ärakuulamisest, et kolm aastat tagasi koostatud eksperdiarvamuses kajastatu väljendub selgelt isiku olekus ja käitumises ka nüüd - tema mälu ja arusaamisvõime tegelikkusest on piiratud, ta ei saa aru raha väärtusest, ei oska lugeda ja

⁴⁰ Harju Maakohtu 13.12.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-10-33049.

⁴¹ Harju Maakohtu 18.11.2011. a määrus tsiviilasjas 2-10-40029. Pikemalt on juttu sellest lahendist alajaotuses 4.5.3.

⁴² Harju Maakohtu 12.10.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-10-31867.

peab selle oskuse omandamist ülejõukäivaks. Samuti nähtus isiku meditsiinidokumentidest, et eestkostevajadus ei ole ära langenud. Seetõttu jättis kohus ekspertiisi määramata.⁴³

Samuti nõustus kohus tsiviilasjas nr 2-10-66748 ärakuulamisel saadud kogemuse ja esitatud dokumentide põhjal avaldusega, leides, et isik vajab eestkostet võimalikult pikaks ajaks ning, et tema tervislik seisund ei ole võrreldes eestkoste seadmise ajaga ehk eelmise kohtumenetlusega 2002. aastal paremuse poole muutunud, vaid pigem vastupidi.⁴⁴ Tsiviilasjas nr 2-11-41643 märkis kohus, et isiku piiratud teovõime seisund on tõendatud ekspertarvamusega eelmises eestkoste määramise menetluses. Uue ekspertiisi määramist ei pidanud kohus vajalikuks, kuna puudus igasugune mõislik kahtlus eestkostja määramise vajaduse osas. Kohtunik oli isiklikult eestkostetavaga kohtunud ning püüdnud kontakti saada. Kohus märkis, et ekspertiisi määramine ei ole antud juhul vajalik, kuna kaalumisele ei tule eestkostjale ülesannete seadmine valikuliselt, vaid isikule keelatakse kõikide tehingute tegemine ning eestkostjale antakse kõik õigused tehingute tegemisel eestkostetava nimel.⁴⁵

4.4. Eestkostet vajava isiku ärakuulamine

Vastavalt TsMS § 524 lg-le 1 kuulab kohus isiklikult ära isiku, kellele eestkoste seadmist menetletakse. Kohus kuulab isiku ära isiku tavalises keskkonnas, kui isik seda nõuab või kui see on kohtu arvates asja huvides vajalik ja isik sellele vastu ei vaidle. Isikut ei pea ära kuulama, kui sellest võivad tema tervislikku seisundit kajastavate dokumentide või pädeva arsti arvamuse kohaselt tuleneda isiku tervisele kahjulikud tagajärjed või kui kohus on vahetu mulje põhjal veendunud, et isik ei ole ilmselt võimeline oma tahet avaldama (TsMS § 524 lg 5).

Kindlasti on põhjendatud eestkostet vajava isiku ära kuulamata jätmine nendel juhtudel, kus isik tõesti ei ole võimeline oma tahet avaldama. Nt tsiviilasjas nr 2-11-55639 arutati eestkoste seadmist isikule kellel esineb apaatiline sündroom (koomaseisund) - isik ei reageeri kõnele ning ei ole võimeline oma tahet avaldama, vajab ööpäevaringset abi. Ekspertiisi kohaselt ei olnud isikut võimalik ära kuulata kohtuistungil ega ka tema tavalises keskkonnas ning kohus jättiski sellel põhjendusel isiku ära kuulamata.⁴⁶

Tsiviilasjas nr 2-11-54590 märkis ekspert, et tema arvates ei saa isikut ära kuulata kohtuistungil ega ka tema tavalises keskkonnas. Samas märkis isikule määratud esindaja oma arvamuses, et isik võib vajada eestkostet, kuigi ta mõistab raha väärtust ja teab poes hindasid. Samuti on isik käinud valimas ja orienteerub poliitikas. Küll on tema elukohas viited asotsiaalsele eluviisile ja alkoholi tarvitamisele. Esindajal ei jäänud muljet, et isikuga ei oleks võimalik saavutada kontakti. Kohus jättis isiku ära kuulamata põhjendades seda eksperdiarvamusega, mille kohaselt isiku tervislik seisund ei võimalda tema ärakuulamist.⁴⁷

Kui isikut ei ole ära kuulatud, peaks kohtumäärusest selle kohta nähtuma ka põhjendus. Tsiviilasjas nr 2-11-3386 esitas vallavalitsus avalduse isikule eestkostja määramiseks. Avalduses oli kirjas, et isik on tunnistanud 80% ulatuses töövõimetuks ning talle on määratud raske puue. Ekspertiisi arvamuse kohaselt esineb isikul mõõdukas vaimne alaareng, ta ei loe ega

⁴³ Tartu Maakohtu 19.10.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-08-51307.

⁴⁴ Pärnu Maakohtu 23.03.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-10-66748.

⁴⁵ Tartu Maakohtu 30.09.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-41643.

⁴⁶ Viru Maakohtu 20.02.2012. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-55639.

⁴⁷ Viru Maakohtu 01.02.2012. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-54590.

kirjuta ning ei ole kehtvalt võimeline oma tegusid juhtima ja nende tähendusest aru saama. Asja materjalide kohaselt nähtub, et kohus on ära kuulnud isiku ema, kes määrati eestkostjaks aga mitte isikut ennast. Selle kohta, kas isiku tervislik seisund võimaldab tal osaleda kohtuistungil või tema ärakuulamist, andmeid kohtumääruses ei olnud. Samuti puudus määrusest põhjendus, miks leidis kohus, et eestkoste tuleb seada isiku kõikide asjade ajamiseks.⁴⁸

Kui eestkostja ametiaja pikendamisel ei pea alati ekspertiisi määrama, siis isiku ärakuulamise suhtes kohaldatakse pikendamisel eestkostja määramise kohta sätestatud ning isikut ei pea ära kuulama vaid TsMS § 524 lg 5 sätestatud juhtudel.

Enamasti on isik eestkostja ametiaja pikendamise otsustamisel siiski ära kuulatud või siis leidub kohtumääruses põhjendus, miks seda ei ole tehtud. Tsiviilasjas nr 2-11-52999 teavitas kohus isikut asja menetlusest, aga asja läbivaatamiseks kohtuistungil korraldamist ja sellele eestkostet vajava isiku kutsumist ei pidanud kohus põhjendatuks, kuna eksperdi hinnangul ei võimaldanud isiku psüühiline seisund tal osaleda kohtuistungil. Kohus põhjendas asja lahendamist kirjalikus menetluses järgnevalt: *Kuna kohtuprotsess tingib kahtlematult isiku "väljarebimise" tavapärasest elurütmist ja –keskkonnast ning loob tõenäolised eeldused isiku psüühilise tasakaalu häireteks, peab kohus eestkostetava huvides vajalikuks vältida isiku psüühilise seisundi negatiivset muutumist. Kõike eeltoodut arvestades rakendab kohus TsMS § 477 lg 2 sätestatud võimalust, lahendades kohtuasja kirjalikus menetluses. Asja lahendamiseks vajalik sellekohane teave on kogutud teiste menetlusosaliste kirjalike arvamuste ja/või ärakuulamistoimingute teel ning eestkostet vajava isiku protsessuaalsete ja –põhiõiguste kaitse on tagatud menetluses osaleva advokaadist esindaja (riigi õigusabi korras) kaudu.*⁴⁹

Tsiviilasjas nr 2-11-9861 ei kuulnud kohus eestkoste pikendamisel ära eestkostet vajavat isikut, kuna eksperdiarvamuse kohaselt ei olnud ärakuulamine isiku seisundi tõttu võimalik. Kohus märkis, et isiku tahe on välja selgitatud riigi õigusabi korras määratud esindaja kaudu. Samas andis kohalik omavalitsus asjas arvamuse, mille kohaselt neil puuduvad andmed, mis kinnitaksid, et isik vajab eestkostet. Isik elab hooldekodus ja on tänu temale osutatud teenustele iseseisvam kui varem, ta võtab pidevalt ravimeid ning seetõttu on tema seisund juba pikaajaliselt olnud stabiilne. Kohus määras isikule eestkostja kõigi asjade ajamiseks ja tehingute tegemiseks ning tunnistas ta valimisõiguse tähenduses teovõimetuks.⁵⁰ Ka tsiviilasjas nr 2-10-57936 ei kuulnud kohus eestkostja ametiaja pikendamise otsustamisel ära eestkostet vajavat isikut. Määruses puudusid ka põhjendused ärakuulamata jätmise kohta.⁵¹

4.5. Eestkoste ulatus ja eestkostevajaduse väljaselgitamine

4.5.1. Eestkostevajaduse väljaselgitamine

Eestkostja määramiseks tuleb kohtul esmalt tuvastada, kas ja millises ulatuses on isiku teovõime piiratud, st millises ulatuses ei suuda isik oma tegudest aru saada või neid juhtida ja vajab eestkostet. Isiku eestkostevajaduse ja selle ulatuse tuvastab kohus asjas kogutud

⁴⁸ Pärnu Maakohtu 23.03.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-3386.

⁴⁹ Tartu Maakohtu 20.12.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-52999.

⁵⁰ Viru Maakohtu 01.02.2012.a määrus tsiviilasjas nr 2-11-9861.

⁵¹ Pärnu Maakohtu 10.03.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-10-57936.

tõendite alusel. Üheks tõendiks on asjas läbi viidud kohtupsühhiaatriaekspertiis, lisaks saab kohus koguda eestkostevajaduse kohta TsMS § 477 lg 7 järgi omal algatusel ka muid tõendeid. Kohus saab ka TsMS § 523 esimese lause järgi anda eestkostet vajava isiku elukohajärgsele kohalikule omavalitsusele korralduse koguda ja esitada kohtule eestkoste seadmiseks vajalikke andmeid. Riigikohus on juhtinud tähelepanu sellele, et kohtul peab tõendite alusel olema võimalik piisavalt täpselt tuvastada, millises osas on isiku teovõime psüühikahäire tõttu piiratud ning millises osas suudab isik hoolimata oma psüühikahäirest oma tegudest aru saada ja neid juhtida. Seejuures peab kohus TsMS § 232 lg-te 1 ja 2 järgi hindama seadusest juhindudes kõiki tõendeid igakülgset, täielikult ja objektiivselt ning ühelgi tõendil ei ole kohtu jaoks ette kindlaksmääratud jõudu.⁵²

TsÜS § 8 lg 2 kohaselt on piiratud teovõime täisealisel isikul, kes vaimuhaiguse, nõrgamõistuslikkuse või muu psüühikahäire tõttu kehvasti ei suuda oma tegudest aru saada või neid juhtida. Analüüsitud lahendites oli nendel juhtudel, kui eestkostja määrati, ka alati tuvastatud vaimuhaigus, nõrgamõistuslikkus või muu psüühikahäire. Praktikast on muuks psüühikahäireks olnud näiteks alkoholisõltuvus. Tsiviilasjas nr 2-10-65650 tuvastas ekspertiis, et isik ei ole nõrgamõistlik ega põe vaimuhaigust, kuid tal esineb psüühikahäire alkoholisõltuvuse kujul. Isik põeb alkoholisõltuvust ning ainus valdkond, milles ta kehvasti ei suuda oma tegudest aru anda ja neid juhtida, on alkoholitarbimine. Alkoholitungi tõttu ei suuda ta endale aru anda oma tegevuse tähendusest (ta ei anna endale sisuliselt aru, et alkohol mõjub tervisele kahjustavalt ja et selle tarbimine tekitab keerulisi suhteid hooldekodus). Samal põhjusel ei suuda isik oma tegusid juhtida ja käitub agressiivselt ning teisi ohustavalt.⁵³

Eestkoste ulatuse peavad kohtud välja selgitama asjas kogutud tõendite pinnalt – ekspertiisiarvamus, kohaliku omavalitsuse arvamus, isikule riigiõigusabi korras määratud esindaja arvamus, isiku lähedaste, raviarsti arvamus, hoolekandetasutuse arvamus, kui isik viibib seal ja isiku enda arvamus, kui ta on võimeline oma tahet avaldama. Seejuures võivad puudutatud isikute arvamus eestkostevajaduse kohta olla erinevad. Nagu juba eelpool mainitud, võivad ka samas asjas tehtud kohtupsühhiaatriaekspertiisid anda erinevad seisukohad isiku eestkostevajaduse kohta. Kohtu ülesandeks on kõiki asjas kogutud tõendeid arvestada teovõime piiratuse ulatuse väljaselgitamiseks.

Tsiviilasjas nr 2-11-4734 esitas avalduse isikule eestkostja määramiseks AS Hoolekandeteenused. Kohus kaasas eestkostetasutusena vallavalitsuse, kelle seisukoha kohaselt isik ei vaja eestkostet, kuna isikul puudub hooldust vajav vara, tema isikuhooldus on korraldatud erihooldusteenusena, mille sisuks on psüühikahäirega inimese ööpäevaringne hooldamine ja arendamine koos majutus- ja toitlustusteenuse osutamisega. Eestkostetasutus oli seisukohal, et isiku huve saab kaitsta ka volituse andmisega hooldekodu poolt kinnitatud usaldusisikule, kes saab raha kasutamise vajadust hinnata ja isikut juhendada. Kohus korraldas kõigepealt isiku ärakuulamise ja pärast seda määras ekspertiisi, kuna kohtul tekkis siiski kahtlus isiku teovõimes. Kohtupsühhiaatriaekspertiisist nähtus, et isikul esineb nõrgamõistuslikkus mõõduka vaimse alaarengu kujul, mille tõttu ta ei suuda kehvasti oma tegudest aru saada ja neid juhtida. Kohus leidis, et tõendite alusel on tuvastatud, et isikul esineb nõrgamõistuslikkus mõõduka vaimse alaarengu kujul. Seetõttu ei ole isik *võimeline täiel määral aru saama selgitustest, ta ei suuda hinnata ja ette näha olukordi ning ette näha oma ja teiste isikute tegude ning käitumisega kaasnevat tagajärki. Eeltoodu takistab tal tahte kujundamist ning oma tegude võimalike tagajärgede hindamist. Seoses tervisliku seisundiga*

⁵² Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 09.11.2011. a määrus nr 3-2-1-87-11 p 20.

⁵³ Pärnu Maakohtu 26.04.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-10-65650. Antud asjas määrati isikule eestkostja üheks aastaks ja ta paigutati sama pikaks ajaks ööpäevaringsele tugevdatud järelevalvega hoolekandeteenusele.

vajab ta pidevat juhendamist asjaajamisel ja vara käsutamisel. Seoses pikaajalise viibimisega hooldekodus on ta tavapärasest elust võõrandunud. Kohus leidis, et eelnimetatud takistuste tõttu ei ole isik võimeline täies ulatuses kaitsma oma õigusi ja realiseerima kohustusi ning vajab abi oma igapäevaelu ja vajaliku ravi korraldamisel.

Kohus märkis ka, et kogutud tõendite ja isikliku kokkusaamise käigus kogutud teabe alusel on tuvastatud, et isiku huve ei ole võimalik kaitsta volituste andmisega - teda võidakse ära kasutada ning veenda teda tegema temale kahjulikke tehinguid. Nimetatud asjaolu ei saa volituse andmisega ära hoida. Kohus lisas, et volitust saab anda vaid teovõimeline isik, kuid käesolevalt on kohus tuvastanud, et isik ei ole teovõimeline. Tulenevalt isiku psüühilisest seisundist pidi kohus võimalikuks antud asjas lubada isikul teha iseseisvalt tehinguid 100 euro eest kuus, kuid ühekordse tehinguna mitte suuremas summas kui 20 eurot. Samas ei pidanud kohus vajalikuks eestkostja ülesannete ringi piirata ning märkis, et muus osas puudub isikul iseseisev tehingute tegemise õigus, s.h perekonnaõiguslike õigustoimingute tegemise õigus, ning valimisõigus.⁵⁴

4.5.2. Eestkostja määramata jätmine

Kui analüüsi aluseks olnud lahendites on enamasti kohus avalduse rahuldanud ja isikule eestkostja määranud, siis esines ka selliseid lahendite, kus eestkoste seadmine ei olnud vajalik.

Tsiviilasjas nr 2-11-39325 sattus isik psühhiaatria haiglasse ravile peaaegu vereringkonna häirete ja liikumishäirete tõttu. Kohalik omavalitsus esitas avalduse eestkoste seadmiseks, kuna leidis, et isik ei ole võimeline aru saama kõikidest oma tehingutest ning eestkoste määramine on vajalik isiku esindamiseks, tema elu korraldamiseks ja sotsiaalteenuste ja ravi tagamiseks. Asjas määratud kohtupsühhiaatriaekspertiisist nähtus, et isik on teovõimeline ja tal ei esine sellist häiret, mille tõttu ta ei saa kehtvalt aru oma tegudest. Kohus luges kohtupsühhiaatriaekspertiisiaktiga tõendatuks, et isikul ei esine psühhikahäiret, mille tõttu ta kehtvalt ei saa aru oma tegudest või ei suuda neid juhtida ning seetõttu ei ole ka eestkoste määramine põhjendatud. Kohus asus seisukohale, et isik on suuteline ise oma isiklikke ja varalisi huve ning õigusi kaitsma. Kuigi asjas leidis tõendamist, et isikul on probleeme toimetulekuga olmelisel tasandil (koristamine, pesu pesemine, söögi tegemine), ei ole nimetatud asjaolud iseenesest aluseks isikule eestkoste seadmiseks. Kohus lisas, et isiku hooldusest tulenevad probleemid on avaldajal võimalik lahendada arvestades sotsiaalhoolekande seaduses sätestatud võimalusi.⁵⁵

Ka tsiviilasjas nr 2-11-11754 jättis kohus kohaliku omavalitsuse avalduse rahuldamata. Antud asjas märkis ekspert, et isikul esineb nõrgamõistuslikkus selle kerges astmes. Kuigi psüühikahäire on püsiva iseloomuga, võimaldab isiku tervislik seisund tal aru saada oma tegudest ja neid juhtida ning seetõttu isik ei vaja ekspertiisi arvates eestkostet. Kohus leidis, et asjas esitatud dokumentidega saab lugeda tõendatuks, et isik põeb psüühikahäiret kerge vaimse alaarengu näol. Hinnates puudutatud isikute selgitusi isiku elamistingimuste, senise elukäigu ja isikukirjelduse kohta järeldas kohus, et isiku psüühikahäire ei takista teda oma tegudest aru saamast või neid juhtimast ning seetõttu ei ole eestkoste seadmine põhjendatud. Isiku huvid on olnud jätkuvalt kaitstud tema pereliikmete kaudu ja puudub alus eeldada, et

⁵⁴ Tartu Maakohtu 15.06.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-4734.

⁵⁵ Viru Maakohtu 19.10.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-39325.

nimetatud tugi lähiajal kaoks. Isik saab kaitsa oma huve ka volituste andmise teel, ta oskab lugeda ning kirjutada ning tal on olemas arusaam asjaajamise vajalikkusest.⁵⁶

Samuti jättis kohus tsiviilasjas nr 2-12-437 kohaliku omavalitsuse avalduse eestkoste seadmiseks rahuldamata. Asjas tehtud kohtupsühhiaatriaekspertiisist nähtus, et isikul on diagnoositud psüühikahäire. Ta võib vajada teatud juhtudel kõrvalabi ja juhendamist, aga ravi ajal on haigustunnused kontrolli all ja isik suudab igapäevase eluga toime tulla ning ei vaja eestkoste. Määratud esindaja märkis, et probleem on pigem isiku elukogemuse puudumises ja väheses orienteerituses sotsiaalses elus. Pidev ja pikaajaline ravi ei ole võimaldanud tal oma elu ja tegevust ise korraldada, aga sotsiaalses elus hakkama saamise tase ei ole määravaks eestkoste seadmisel. Kohus jättis avalduse rahuldamata, kuna isik ei põe vaimuhaigust, ta ei ole nõrgamõistuslik ja tal ei ole muud rasket psüühikahäiret, ta saab aru oma tegude tähendusest ja suudab neid juhtida. Määruses märkis kohus järgmist: *TsÜS § lg 1 ja lg 2 järgi on füüsilise isiku teovõime temale looduse poolt antud võime asjadest aru saada ja kehtiva seaduse mõtte kohaselt ei ole lubatav isiku teovõime piiramine temast väljaspool seisvate asjaolude alusel. See tähendab, et teovõime piiratuse määravad loodusseadustest (tervise seisundist) tulenevad asjaolud ja kui neid asjaolusid objektiivselt ei esine, siis ei saa ka kohus isiku teovõimet kohtulahendiga piirata. Selline käitumine kujutaks inimõiguste piiramist. Kehtiv õigus ei võimalda isiku teovõimet piirata kui selleks ei ole seaduses nõutavaid eeldusi.* Kohus leidis, et ema abiga on isik võimeline oma eluga toime tulema ning ise hakkama saama. Kuigi varasemast praktikast on teada, et isikut on tulnud paigutada psühhiaatria haiglasse haiglaravile, siis sellised üksikjuhtumid ei tingi veel isiku tunnistamist eestkoste vajavaks. Kuna isik allub hästi ravile, siis on raviga sümptomid taandunud.⁵⁷

Tsiviilasjas nr 2-11-921 leidis kohus, et esitatud tõendite ja kohtu poolt isiklikult vahetult kogetu põhjal saab asuda seisukohale, et isik ei vaja eestkoste, sest eestkoste seadmise eeldused ei ole täidetud. Kohus märkis põhjendustes, et eksperdi poolt esitatud arvamuse kohaselt ei vaja isik eestkoste. Ekspert on kindlaks teinud, et isik küll põeb vaimuhaigust, kuid käesolevalt on haigus remissioonis seisundis ja ägedaid sümptomeid ei esine. Eksperti arvates võimaldas isiku seisund tal iseseisvalt tehinguid teha ja enda asju ajada. Seega ei ole täidetud temale eestkostja määramise alused PKS § 203 lg 1 järgi ja eestkostja tuleb jätta määramata.⁵⁸

Tsiviilasjas nr 2-10-48922 esitati avaldus eestkoste seadmiseks põhjusel, et isik kuritarvitab alkoholi, on vägivaldne lähedaste suhtes, on viibinud ravil psühhiaatriakliinikus, ähvardanud enesetapuga, võtnud mõtlematult laenusid. Menetluse ajal loobus avaldaja avaldusest, kuna isik enam alkoholi ei tarbi ja seetõttu ei ole ka vajadust eestkoste järele. Kohus jättis eestkoste seadmata, märkides, et eksperdi arvamuse kohaselt ei esine isikul vaimuhaigust ega nõrgamõistuslikkust, vaid tal esineb alkoholisõltuvus, orgaaniline depressioon ja segatüüpi isiksusehäire, mis aga ei takista tal kestvalt oma tegudest aru saada või neid juhtida. Muid tõendeid isiku vaimuhaiguse, nõrgamõistuslikkuse või raske psüühikahäire esinemise kohta ei esitatud. Kohus kuulas isiku vahetult ära ja leidis, et ta saab oma tegudest ja nende tagajärgedest aru, mistõttu ei ole eestkoste seadmise eeldused täidetud. Kohus küll mõõnis, et isikul esineb alkoholisõltuvus, mida ta ise täiel määral ei tunnista. Samuti nähtus ekspertiisi aktist, et isikul esinevad psüühikahäired (depressioon ja isiksusehäire), mis võivad vajada ravi. Kohus leidis aga, et alkoholisõltuvus ja ravi vajavad psüühilised häired ei ole ainuüksi aluseks, et isikule eestkoste määrata. Kohus märkis, et kohalikul omavalitsusel on

⁵⁶ Viru Maakohtu 06.07.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-11754.

⁵⁷ Tartu Maakohtu 22.03.2012. a määrus tsiviilasjas nr 2-12-437.

⁵⁸ Tartu Maakohtu 28.04.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-921.

sotsiaalhoolekandeseaduse § 9 lg-st 1 tulenev kohustus osutada isikule sotsiaalteenuseid (nt toetatud elamise teenust), mida pere võib toimetulekuks ja laste huve järgivaks igapäevaelu korraldamiseks vajada. Asjaolu, et isik vajab toimetulekuks abistamist, oli kogutud tõendite alusel selge.⁵⁹

Tsiviilasjas nr 2-11-42484 algatas kohus omal algatusel eestkostja määramise menetluse. Asjas tehtud psühhiaatriaekspertiisist nähtus, et isikul esineb küll kerge vaimne alaareng, aga isik mõistab oma tegusid ning on võimeline neid juhtima ja vajalik oleks ainult kontroll suurte tehingute ja raha kulutamise üle. Kohaliku omavalitsuse esindaja leidis, et puudub alus eestkoste määramiseks, ka määratud esindaja oli samal meelel. Kohus asus samuti seisukohale, et antud juhul puudub alus eestkostja määramiseks.⁶⁰

4.5.3. Eestkostevajaduse säilimise või äralangemise hindamine

Analüüsitud tsiviilasjades oli ka neid, kus kohus tuvastas eestkoste pikendamise otsustamisel, et eestkostevajadus on osaliselt või täielikult ära langenud.

Tsiviilasjas nr 2-05-20859 taastas kohus eestkoste pikendamise otsustamisel isiku valimisõiguse, märkides, et valmisõiguse äravõtmine ei ole isiku arusaamisvõimet ja eksperdi seisukohti arvestades enam põhjendatud. Kohus leidis antud asjas, et nii varasemates kui praeguses menetluses selgunud asjaolude, kohtule esitatud ekspertiisiakti ja rehabilitatsiooniplaani ning isiklike ärakuulamiste pinnalt on võimalik järeldada eestkoste jätkamise vajalikkust senises mahus vähemalt 2012. aasta lõpuni. Selleks ajaks on tehtud uued puude toetuse otsused ja teada töövõime kaotuse protsent, mis praeguses (sisuliselt maksimaalses) määras sätestatuna tundusid kohtule asjas teostatud ekspertiisi ja isiklike vestluse pinnal ülepingutatud. Ekspert on põhjalikus ekspertiisiaktis (mille koostamisel on kasutatud nii varasemaid materjale kui isiklikku läbivaatust, vestlust ja mitmeid teste) jõudnud muuhulgas järgmistele järeldustele: a) isiku vaimne tervis on võrreldes eelmise ekspertiisi teostamise ajaga küll paranenud, kuid hetkel ei võimalda see siiski täielikult aru saada oma tegude tähendusest ja neid juhtida; b) eestkostetav vajab eestkostet suuremate rahaliste tehingute osas, kuigi toidupoest väiksemate ostude tegemisel suudab ta hakkama saada end ohtu seadmata. Ekspert märkis, et kuivõrd isiku psüühilises seisundis on ilmnunud paranemistendents, ei ole põhjust seada eestkoste kauemaks kui kaheks aastaks. Samuti leidis ekspert, et kuigi abielu sõlmimisest, elukaaslase valikust või valimisõiguse realiseerimisest saab ta adekvaatselt aru, on tema arusaamine muude perekonnaõiguslike tehingute tagajärgede suhtes puudulik.⁶¹

Tsiviilasjas nr 2-11-88 esitas eestkostetav avalduse eestkoste lõpetamiseks. Kuna isikule oli määratud eestkostja 2004. a tähtajatult, siis algatas kohus ka eestkoste jätkamise kontrollimise menetluse. Kohus jättis küll avalduse eestkoste lõpetamiseks rahuldamata, kuid piiras eestkoste ulatust. Ekspertiisi arvamuse kohaselt vajab isik eestkostet, kuna ta ei ole psüühilise seisundi tõttu võimeline tegema tehinguid ega teostama valimisõigust. Asjas andis arvamuse ka hooldekodu psühhiaater, kelle arvamuse kohaselt isik ei vaja eestkostet, tal on olemas igapäevaeluga toimetulekuks vajalikud oskused ning ta tuleb toime raha kasutamise ja planeerimisega. Kohus asus vahetult kogetu ja kogutud arvamuste põhjal seisukohale, et eestkostja määramiseks vajalikud eeldused püsivad ja isik ei ole võimeline iseseisvalt tegema

⁵⁹ Tartu Maakohtu 15.03.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-10-48922.

⁶⁰ Viru Maakohtu 11.11.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-42484.

⁶¹ Pärnu Maakohtu 30.06.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-05-20859.

keerukamaid tehinguid ega võtma otsustuste langetamisel arvesse kõiki oma tegevuse tagajärgi. Samas leidis kohus, et eestkostet ei ole vajalik määrata täies ulatuses, mistõttu tuleb eestkostja ülesannete ringi piirata, märkides, et isik on võimeline aru saada abielu sõlmimise, isaduse omaksvõtu ja muude perekonnaõiguslike tehingute sisust ja õiguslikest tagajärgedest. Kuna isik on võimeline tegema igapäevaseks toimetulekuks vajalikke tehinguid, siis määras kohus, et eestkostetav võib teha iseseisvalt tehinguid ühekordse väärtusega kuni 25 eurot ja kuus kokku väärtusega kuni 200 eurot. Kohus märkis ka, et arvestades eestkostetavale jäävat osalist tehingute tegemise õigust, peab eestkostja avama talle eraldi pangakonto, kuhu iga kuu algul kannab summa, mille ulatuses on eestkostetaval õigus teha iseseisvalt tehinguid. Isikule tuleb tagada võimalus kasutada nimetatud kontole laekuvaid summasid iseseisvalt (nt anda talle pangakaart). Kohus lisas ka veel seda, et eestkostja peab tagama eestkostetava vajaduste ja soovide rahuldamise tema vara arvel, kusjuures lähtuda tuleb mõistlikkuse põhimõttest - s.t kui isik soovib veidi paremaid riideid või lisatoitu ja tal omal on selleks piisavad rahalised vahendid, tuleb talle soovitu võimaldada mõistlikes summades.⁶²

Tsiviilasjas nr 2-10-65140 esitas kohalik omavalitsus ise kohtule avalduse eestkoste lõpetamiseks. Algse eestkoste seadmise põhjuseks oli olnud isikuga juhtunud raske liiklusõnnetus, mille tagajärjel viibis isik koomaseisundis ning kohtupsühhiaatriaekspertiisi tegemise ajal ei olnud võimalik temaga saada sisulist kontakti. Avaldusest nähtus, et isik on paranenud ja eestkoste ei ole enam vajalik. Isik vajab küll kuulmispuude tõttu abi suhtlemisel ametiasutustega, kuid tema arusaam igapäevaelust ja toimetulek on tavaeluks piisav. Kohus jõudis seisukohale, et eestkoste määramise alused on isiku suhtes ära langenud. Kohus veendus ärakuulamisel, et isik saab ümbritsevast adekvaatselt aru, ta on suure lugemusega, osaleb kurtidele mõeldud üritustel ja taastusravil, kus saab hakkama iseseisvalt.⁶³

Tsiviilasjas nr 2-07-35459 jättis kohus kohaliku omavalitsuse avalduse eestkoste pikendamiseks rahuldamata ja lõpetas eestkoste vaatamata sellele, et eksperdi arvamuse kohaselt vajas isik jätkuvalt eestkostet. Kohtule esitatud ekspertiisiakti kohaselt esines isikul ajuinsuldijägne dementsus, mistõttu ta ei ole võimeline kestvalt aru saada oma tegude tähendusest ja neid juhtima ega avaldama oma tahet. Isik ise avaldas ärakuulamisel, et ta ei pea talle seatud eestkoste pikendamist vajalikuks, sama meelt oli ka tema hooldaja. Ka kohalik omavalitsus asus menetluse käigus seisukohale, et isiku tervislik seisund on paranenud, tema kõne on küll takistatud, kuid ta saab kõigest aru ja vastab sisuliselt. Eestkostja palus aga eestkostet pikendada, väites, et eestkostetaval puudub vähimgi aimdus rahast, ta ei käi rahaga säästvalt ringi, soovib seda kõigile jagada, andmata endale aru, et tegelikult tal selleks võimalused puuduvad. Esindaja jättis kohtu otsustada, kas pikendada või lõpetada eestkoste, kuid möönis, et pigem kaldub selle poole, et eestkoste lõpetada.

Kohus asus seisukohale, et isiku psüühiline seisund on paranenud sel määral, et tema üle seatud eestkoste määramise alused on ära langenud. Kohtu veendumus põhines asjas kogutud tõenditel ja üheks tõendiks on ka eestkostetava vahetul ärakuulamisel saadud informatsioon. Ärakuulamise käigus ei tekkinud kohtul kahtlust, et isik ei saa aru, mis temalt küsitakse, vastused olid adekvaatsed. Kohus nentis, et isikul esineb küll kõnetakistus, mistõttu on isikul raske oma seisukohti kohati väljendada, kuid aeglasel rääkimisel on kõik tema seisukohad arusaadavad. Perearst väljastatud tõendi kohaselt on isik otsustusvõimeline, tuleb oma igapäevaotsustustega toime, on orienteeritud oma isikus, ajas ja kohas. Kohus märkis, et ainuüksi psüühilise haiguse diagnoosi olemasolu, et saa olla aluseks isiku teovõime piiramisele. TsMS § 229 lg 2 sätestab, et üheks tõendiks võib olla eksperdiarvamus, kuid

⁶² Tartu Maakohtu 21.04.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-88.

⁶³ Pärnu Maakohtu 02.03.2012. a määrus tsiviilasjas nr 2-10-65140.

samas ei ole ühelgi tõendil TsMS § 232 lg 2 tulenevalt ette kindlaksmääratud jõudu. Uuritud tõendeid kogumis hinnates leidis kohus, et eksperdiarvamus on vastuolus teiste asjas kogutud tõenditega. Kohus leidis eestkostetava kontoväljavõttega tutvudes et eestkostja poolt eestkostetava vara arvel tehtud kulutused on osaliselt tehtud eestkostja enda huvides ja seeandis kohtule aluse kahelda eestkostja väitedes, et ilma eestkostjata laostab isik enda. Ebamõistlike rahaliste piirangute seadmine eestkostetavale ja samas eestkostetava raha kasutamine enda huvides viitas sellele, et eestkostja ei ole lähtunud eestkostetava huvidest ega kaalnud, kas tegelikult on eestkoste vajalik või mitte. PKS § 203 lg 2 järgi ei ole eestkoste vajalik, kui täisealise huve saab kaitsta volituse andmise ning perekonnaliikmete või muude abiliste kaudu. Kohus asus seisukohale, et tulenevalt isiku liikumispuudest on tal võimalik oma huve kaitsta volituse andmise või muude abiliste kaudu.⁶⁴

Ka tsiviilasjas nr 2-07-41508 leidis ekspert, et eestkostet tuleb pikendada. Isikule oli seatud eestkoste kõikide asjade ajamiseks ning ta oli tunnistatud valimisõiguse tähenduses teovõimetuks. Puudutatud isikud (kohalik omavalitsus, eestkostja, esindaja) leidsid, et eestkoste tuleb lõpetada. Ka kohus leidis, et eestkoste jätkumine isiku huvide kaitseks ei ole vajalik. Kohus märkis, et ainuüksi ekspertide arvamust arvestades ei ole võimalik asja lahendada kuna kohus otsustab asja kogumis kohtule esitatud tõendite ja asjaosaliste seletustega ja seisukohadega. Kohus jõudis seisukohale, et isikule eestkostja määramise alused on täielikult ära langenud. Asja materjalidest nähtuvalt oli isik lahkunud hooldekodust ja asunud iseseisvalt elama, ta saab igapäevaeluga iseseisvalt hakkama, korraldab ise oma rahaasju, on ennast töötuna arvele võtnud ning on registreerunud ettevõtluskoolitusele.⁶⁵

Tsiviilasjas nr 2-10-40029 esitas kohalik omavalitsus isiku eestkoste pikendamise avalduse. Kohtupsühhiaatriaekspert palus eksperdina kaasata ka kohtupsühholoogiaeksperti ja kohus määras ka kohtupsühhiaatria-kohtupsühholoogia komplekseksptiisi. Ekspertide arvamuse kohaselt esineb isikul traumajärgne ajukahjustuse sündroom, kuid see ei takista tal kehtvalt oma tegudest aru saada või neid juhtida. Kohus, kuulates ära puudutatud isikud ja nende arvamuse, otsustas määrata korduskomplekseksptiisi, kuna eestkostetava abikaasa ja laste seisukoha kohaselt ei saa isik iseseisvalt eluga hakkama ja vajab eestkostet. Teisest ekspertiisist nähtus, et isik ei ole võimeline oma tahte kujundamisel hindama objektiivseid asjaolusid ning nendele vastavalt oma tahet kujundama ja seetõttu vajab jätkuvalt eestkostet. Esindaja leidis, et eestkostevajadus ei ole ära langenud ja eestkostetav vajab jätkuvalt eestkostja abi oma õiguste ja huvide kaitsmiseks. Samale seisukohale asus ka kohalik omavalitsus.

Kohus jättis avalduse rahuldamata, kuna leidis et isikule eestkostja määramine ei ole vajalik ega põhjendatud. Kohus märkis kõigepealt, et kohus peab hindama kõiki tõendeid igakülgset, täielikult ja objektiivselt ning ühelgi tõendil ei ole kohtu jaoks ette kindlaksmääratud jõudu. Kohus kuulas isiku kahel korral vahetult ära. Tema vastused kohtu küsimustele olid arusaadavad ja loogilised ja ta ei jätnud kordagi muljet, millest saaks järeldada, et ta vajaks eestkostjat. Tema mõttekäik oli selge ja ta oskas vastata kõigile küsimustele, mis talle esitati. Kohus nõustus, et isik vajab perekonnaliikmete abi, mida temale ka võimaldatakse ja igapäevaselt osutatakse. Asjas läbiviidud esmase komplekseksptiisi arvamuse kohaselt ei vaja isik eestkostet. Ta saab oma õigusi ja huve kaitsta volitusi andes või muude abiliste kaudu. Ka on eksperdid leidnud, et isik vajab kõrvalist abi igapäevaste toimingute sooritamiseks vajaliku keskkonna ja vahendite tagamiseks, kuid tema verbaal-loogilises tegevuses ei saa täheldada olulisi kõrvalekaldeid ning tema arusaamisvõime on normaalne.

⁶⁴ Pärnu Maakohtu 27.01.2012. a määrus tsiviilasjas nr 2-07-35459.

⁶⁵ Pärnu Maakohtu 20.06.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-07-41508.

Kohus märkis, et asjas ei ole asjas tuvastanud asjaolusid, millest lähtudes saaks kindla veendumusega väita, et isik üldse vajaks eestkostet, sest isik on suuteline igapäevaselt hakkama saama. Isik on suuteline enda huve selles osas, millega ta ise hästi toime ei tule, kaitsma volituste andmisega ja perekonnaliikmete või muude abiliste vahendusel. Kohus lisas, et iseenesest mõistetavaks tuleb pidada, et perekonnas tegeleb rahaasjade korraldamisega see, kellel ei ole ühtki füüsilist puuet, st kes suudab liikuda, kellel ei ole kahjustatud kuulmine ega nägemisvõime. Lähedase isiku – koos elava pereliikme tervise eest hoolitsemiseks, maksude maksmiseks ja igapäevaste rahaasjade korraldamiseks ei ole kohtu arvates eestkostjat vaja. Abikaasade ja laste vahelistes suhetes tuleb pidada normaalseks üksteise abistamist ja teineteisele toeks olemist. Kuigi isikul on tuvastatud raske puue ja ta on 100% ulatuses töövõime, on kohus veendunud, et isik saab aru kõigest sedavõrd, et on suuteline nende asjade ajamiseks, millega ta ise parimal viisil toime ei tule, andma volituse kellelegi perekonnaliikmetest. Rahaasjade korraldamise näol on kohtu arvates tegemist abielus olevate inimeste ühiste asjade ajamisega ning see ei saa olla eestkoste sisu. Samuti ei ole kohtu arvates selleks vaja eestkostjat määrata, kui hoolitsetakse haigestunud pereliikme tervise, seejuures ennekõike füüsilise tervise korrasoleku eest.⁶⁶

4.5.3. Eestkostetava õigus teha iseseisvalt tehinguid

Analüüsitud lahenditest enamuses oli eestkoste seatud isiku kõigi asjade ajamiseks. Kui isik ei ole oma psüühilise seisundi tõttu võimeline kestvalt aru saama oma tegudest ega neid juhtima, siis määratakse eestkostja isiku kõigi asjade ajamiseks.

Eestkostja määramise määрусesse tuleb märkida kas ja milliseid tehinguid võib piiratud teovõimega isik teha eestkostja nõusolekuta. Piiratud teovõimega isiku tehtud tehingud vajavad üldjuhul TsÜS §-de 10 ja 11 kohaselt kehtivuseks seadusliku esindaja (eestkostja) nõusolekut. See puudutab aga siiski üksnes neid tehinguid, millega seoses isiku teovõime on piiratud. Eestkostja pädevusse mittekuuluvate tehingute puhul ei ole tehingute tegemiseks eestkostja kui seadusliku esindaja nõusolek seaduse kohaselt vajalik, s.o isiku teovõimet ei loeta nende tehingute osas piiratuks ja ta võib teha neid tehinguid iseseisvalt.

TsÜS § 11 lg 3 sätestab eelnenust omakorda erandi, mille kohaselt piiratud teovõimega isik võib ka tema eestkostja pädevusse kuuluvates valdkondades teha teatud juhtudel tehinguid iseseisvalt ja need tehingud kehtivad ka ilma et seaduslik esindaja (eestkostja) oleks nende kohta andnud oma eelneva nõusoleku või need hiljem heaks kiitnud. Sellisteks erandlikeks tehinguteks on mitmepoolne tehing, millest ei teki isikule otseseid tsiviilkohustusi ega mille tagajärjel ei vähene tema vara; samuti tehingud, mille eestkostetav täidab kas konkreetselt selleks otstarbeks või vabaks kasutamiseks antud vahenditega.⁶⁷

Tsiviilasjas nr 2-11-25528 oli eestkostja määramise määрусese resolutsioon sõnastatud järgmiselt: *määrata isiku eestkostjaks x vallavalitsus. Isik võib iseseisvalt tehinguid sooritada.* Lahendi põhjendustest ei tulene, millises osas on loetud isiku teovõime piiratuks ning mis on eestkostja ülesanded.⁶⁸ Analüüsi autori arvates on selline resolutsioon vastuoluline – kui isiku õigust tehinguid teha ei piirata, siis jääb selgusetuks, millised on üldse eestkostja ülesanded. Riigikohus on rõhutanud, et resolutsioon peab olema selgelt arusaadav ja täidetav ka muu

⁶⁶ Harju Maakohtu 18.11.2011. a määрус tsiviilasjas 2-10-40029.

⁶⁷ Tartu Ringkonnakohtu 20.04.2012. a määрус tsiviilasjas nr 2-11-9911.

⁶⁸ Pärnu Maakohtu 31.08.2011. a määрус tsiviilasjas nr 2-11-25528.

otsuse tekstita. TsMS § 463 lg 2 järgi kohaldatakse määrusele otsuse kohta sätestatud, kui seadusest või määruse olemusest ei tulene teisiti.⁶⁹

See summa, mida eestkostetav võib iseseisvateks tehinguteks kuus kasutada, on määrustes väga erinevalt märgitud. Näiteks tsiviilasjas nr 2-11-14130 piiritlet kohus väga täpselt, milliseid tehinguid võib eestkostetav ise teha, märkides, et isik võib teha iseseisvalt tehinguid 40 euro eest kuus, kusjuures rahalisi vahendeid võib kasutada vaid toiduainete, sigarettide, riietusesemete, hügieenitarvete ja ajakirjanduse ostmiseks. Muud rahalised tehingud ei ole lubatud ka muude eestkostja poolt või eestkostja loal teiste isikute poolt talle vabaks kasutamiseks antud rahaliste vahenditega.⁷⁰

Tsiviilasjas nr 2-12-1079 lubas kohus isikul teha iseseisvalt igapäevaeluks vajalikke tehinguid (eelkõige toidu ja esmatarbekaupade ostmise) 100 euro eest kuus, kuid ühekordse tehingu väärtus ei või ületada 10 eurot. Samas selgitas kohus, et tehingute tegemise õigus ei anna isikule nõudeõigust saada igakuiselt enda käsutusse eelnimetatud summa. Rahalisi vahendeid annab eestkostetavale eestkostja sellises määras kui tal on võimalik anda ja see sõltub ka muudest eestkostetava kohustustest (s.t kui eestkostetava sissetulek kulub suures osas võlgade ja ülalpidamise eest tasumisele).⁷¹

Tsiviilasjas nr 2-05-20859 märkis kohus, et eestkostetav võib teha varalisi tehinguid eestkostja määratud rahaliste vahendite ulatuses, kuid mitte väiksemas määras kui 38 eurot kuus. Kohus ei nõustunud antud asjas avaldaja seisukohaga, et rahaliste vahendite kasutamine oleks lubatud vaid eestkostja määratud piirides, kuna see ei ole erihooldusteenuselt väljumise perspektiivi arvestades põhjendatud ning seda ei toeta ka ekspertiisiakt.⁷²

Tsiviilasjas nr 2-12-1352 märkis kohus, et ei nõustu eksperdiarvamusega pisitehingute osas. Kohus leidis, et olukorras, kus isikul puudub sisuline oskus kaalutletult käsutada raha, ei saa isikul lubada iseseisvalt tehinguid teha. Küll aga ei ole välistatud eestkostetava poolt tehingute tegemine rahaga, mille on temale andnud eestkostja. Vastutus taoliste tehingute võimalike tagajärgede eest lasub eestkostjal.⁷³ Tsiviilasjas nr 2-11-27527 märkis esindaja oma arvamuses, et isikule võiks jätta iseseisvate tehingute tegemise õigus kuni 100 euro väärtuses kuus. Kohus nõustus selle summaga.⁷⁴

4.5.4. Valimisõigus

TsMS § 526 lg 2 kohaselt, kui kohus seab eestkoste eestkostetava kõigi asjade ajamiseks või kui eestkostja ülesannete ringi selliselt laiendatakse, loetakse lisaks, et eestkostetav on tunnistanud valimisõiguse tähenduses teovõimetuks ja ta kaotab hääleõiguse.

Mis puudutab valimisõigust, siis analüüsitud määrustes on kohtute seisukohad selles osas erinevad. Tsiviilasjas nr 2-11-15204 leidis kohus, et kuna kohus jätab eestkostetavale õiguse teha iseseisvalt pisitehinguid, siis ei ole ta täiel määral teovõimetu ja tal säilib valimisõigus.⁷⁵ Ka tsiviilasjas nr 2-11-15204 pidas kohus võimalikuks lubada eestkostetaval teha

⁶⁹ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 11.03.2010. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-9-10, p 10.

⁷⁰ Tartu Maakohtu 27.06.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-14130.

⁷¹ Tartu Maakohtu 13.03.2012. a määrus tsiviilasjas nr 2-12-1079.

⁷² Pärnu Maakohtu 30.06.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-05-20859.

⁷³ Tartu Maakohtu 27.01.2012. a määrus tsiviilasjas nr 2-12-1352.

⁷⁴ Viru Maakohtu 18.11.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-27527.

⁷⁵ Tartu Maakohtu 26.08.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-15204.

igapäevaseid pisitehinguid eestkostja poolt selleks otstarbeks antud vahendite ulatuses, kuna ta suudab talle antud vahendeid juhendamise korral kasutada sihtotstarbeliselt (nt toidu ja muude esmatarbekaupade ostmiseks). Kohus märkis ka, et kuna eestkostetavale jäi õiguse teha iseseisvalt pisitehinguid, siis ei ole ta täiel määral teovõimetu ja tal säilib valimisõigus.⁷⁶

Tsiviilasjas nr 2-11-14130 leidis ekspert, et isik ei ole oma psüühilise seisundi tõttu võimeline teostama ka valimisõigust. Kohus seevastu leidis, et kuna isikut ei tunnistata teovõimetuks täies ulatuses (isikule jäi õigus teha pisitehinguid 30 euro ulatuses kuus), siis säilib teovõime valimisõiguse osas.⁷⁷

Tsiviilasjas nr 2-10-65650 ütles kohus, et ainuüksi alkoholisohtuvuse tõttu isiku ilmajätmine valimisõigusest ei ole põhjendatud.⁷⁸ Tsiviilasjas nr 2-11-54590 seati resolutsiooni kohaselt eestkoste isiku kõigi asjade ajamiseks ja tehingute tegemiseks. Isikule jäi õigus teha tehinguid 60 euro ulatuses kuus ja ta loeti valimisõiguse tähenduses hääleõiguslikuks.⁷⁹

Samas tsiviilasjas nr 2-08-12429 leidis kohus, et isikul on küll iseseisvalt õigus teha igapäevaseid tehinguid 15 % ulatuses tema pensionist, kuid muus osas puudub isikul iseseisev tehingute tegemise õigus ja ka valimisõigus.⁸⁰ Tsiviilasjas nr 2-11-55599 leidis kohus, et isik võib teha iseseisvalt pisitehinguid 100 euro eest kuus, kuid ühekordse tehingu kohta mitte rohkem kui 10 eurot. Muus osas puudub isikul iseseisev tehingute tegemise õigus, samuti perekonnaõiguslike tehingute osas õigus abielluda ja isadust omaks võtta ning valimisõigus.⁸¹

Tsiviilasjas nr 2-11-2073 jäeti eestkostetavale õigus teha tehinguid 30 euro ulatuses nädalas, samas valimisõiguse tähenduses tunnistati ta teovõimetuks.⁸² Tsiviilasjas nr 2-10-63599 tunnistati isik valimisõiguse tähenduses teovõimetuks, kuigi tal lubati teha eestkostja nõusolekuta olmelisi pisitehinguid igas kuus vanaduspensionari ulatuses.⁸³

Ka tsiviilasjas nr 2-07-60220 märkis kohus, et vaatamata asjaolule, et kohus peab võimalikuks lubada isikul piiratud ulatuses teha rahalisi tehinguid, tuleb ta ka edaspidi lugeda valimisõiguse osas teovõimetuks, kuna isik ei saa oma vaimse seisundi tõttu aru valimiste tähendusest ning tema valimisõigust võidakse ära kasutada.⁸⁴

Ringkonnakohus on tsiviilasjas nr 2-10-32926 märkinud, et TsMS § 526 lg 5 sätestab, et kui kohus seab eestkoste eestkostetava kõigi asjade ajamiseks või kui eestkostja ülesannete ringi selliselt laiendatakse, loetakse lisaks, et eestkostetav on tunnustatud valimisõiguse tähenduses teovõimetuks ja ta kaotab hääleõiguse. Vaidlustatud maakohtu määruse resolutsiooni kohaselt võib isik teostada iseseisvalt ilma eestkostja nõusolekuta tehinguid kuni 500 krooni (32 euro) ulatuses kuus. Seega ei seatud isikule eestkostet kõigi asjade ajamiseks ning maakohus on kohaldanud ebaõigesti TsMS § 526 lg 5 ning määranud, et isik on teovõimetu valimisõiguse tähenduses ja ta on kaotanud hääleõiguse.⁸⁵

⁷⁶ Tartu Maakohu 26.08.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-15204.

⁷⁷ Tartu Maakohu 27.06.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-14130.

⁷⁸ Pärnu Maakohu 26.04.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-10-65650.

⁷⁹ Viru Maakohu 01.02.2012. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-54590.

⁸⁰ Tartu Maakohu 29.09.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-08-12429.

⁸¹ Tartu Maakohu 27.02.2012. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-55599.

⁸² Viru Maakohu 20.06.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-2073.

⁸³ Harju Maakohu 15.06.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-10-63599.

⁸⁴ Tartu Maakohu 19.08.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-07-60220.

⁸⁵ Tartu Ringkonnakohtu 06.06.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-10-32926.

Kokkuvõttes nähtub eelnevast, et kohtupraktika ei ole isiku valimisõiguse säilitamisel ühetaoline. Osades asjades leitakse, et kuna isik võib iseseisvalt teha pisitehinguid, siis tuleb teda seetõttu valimisõiguse tähenduses lugeda hääleõiguslikuks. Samas osades asjades lähtutakse pigem sellest, kas isik saab aru valimiste tähendusest või mitte.

4.5.4. Eestkostetava õigus teha perekonnaõiguslikke tehinguid

PKS § 302 lg 2 kolmanda lause järgi tuleb kohtul täisealisele isikule eestkoste seadmisel anda hinnang ka isiku võimele saada aru abielu sõlmimise, isaduse omaksvõtu ja muude perekonnaõiguslike tehingute õiguslikest tagajärgedest. Selle sätte mõte on, et kui isik soovib pärast tema üle eestkoste seadmist teha mõne perekonnaõigusliku toiminguga, nt sõlmida abielu, on võimalik eestkoste seadmise määrase põhjal otsustada sellise toiminguga kehtivuse üle.

Tartu Ringkonnakohus on tsiviilasjas nr 2-11-9911 loetlenud perekonnaõiguslikud tehingud, mida PKS § 302 lg 2 all mõeldakse. Perekonnaõiguslikeks tahteavaldusteks on lisaks abielu sõlmimisele veel eeskätt isaduse omaksvõtuks nõusoleku andmine (PKS § 89 lg 1 ja § 88 lg 2); isaduse vaidlustamine (PKS § 92 lg 2); vanema hooldusõiguse teostamine (PKS § 139 lg 1); lapsendamise (PKS § 150 lg 1) ning lapsendamiseks nõusoleku andmine (PKS § 152 ja § 155 lg 4; ka § 166 lg 2 p 2). Ülejäänud perekonnaõiguslike tehingute tegemisel või tahte avaldamisel (nt abikaasade vahel abieluvaralepingu sõlmimine) tuleb juhinduda TsÜS-s isiku piiratud teovõime tagajärgede kohta sätestatust.

Ringkonnakohus märkis viidatud lahendis, et piirang, mille kohaselt loetakse, et perekonnaõiguslikud tehingud ei ole isiku piiratud teovõime tõttu kehtivad, saab puudutada ainult tulevikus tehtavaid tehinguid. Näiteks on PKS § 1 lg 4 kohaselt piiratud teovõimega isikul lubatud abielluda üksnes juhul, kui ta saab abielu õiguslikest tagajärgedest piisavalt aru. Kui eestkostet vajav isik on juba abielus, siis ei mõjuta eestkoste seadmine tema praeguse abielu kehtivust. Isiku suutlikkuse kohta hinnata perekonnaõiguslike toimingute tähendust märkis ringkonnakohus, et asja materjalidest nähtuvalt on isik abiellunud kolmel korral ning tema perest on eraldatud 5 last; sealjuures kahe lapse puhul on nii isiku- kui varahooldusõigus temalt täielikult ära võetud. Asjaolu, et eestkostetav ei ole suutnud ühtki oma last kasvatada, kuid sellegipoolest on ta väljendanud soovi sünnitada veel lapsi, on piisavaks kinnituseks sellele, et eestkostetav ei saa aru perekonna loomise tähendusest ega tagajärgedest ning et ta ei suuda pereplaneerimisel ning vanema kohustuste täitmisel piisavalt oma tegusid juhtida. Seetõttu peab ringkonnakohus vajalikuks märkida, et 01.07.2010.a jõustunud PKS § 139 lg 1 kohaselt ei ole piiratud teovõimega vanemal, sõltumata tema teovõime piiratuse ulatusest, õigust oma last esindada ja ta teostab lapse suhtes isikuhooldusõigust koos lapse seadusliku esindajaga.⁸⁶

Tsiviilasjas nr 2-10-26872 leidis kohus, et eestkostetav võib abielluda, aga muude perekonnaõiguslike tehingute tegemise õigust tal ei ole. Kohus põhjendas seda sellega, et kohtupsühhiaatriaekspertiisi aktis esitatud ekspertide arvamuse kohaselt saab isik lihtsustatult ja konkreetselt aru abielu sõlmimisest. Seega on ta oma vaimse seisundi poolest võimeline iseseisvalt otsustama abielu sõlmimise üle. Küll aga ei suuda ta iseseisvalt aru saada perekonnaõiguslike tehingute õiguslikest tagajärgedest ja seetõttu perekonnaõiguslike tehingute sõlmimisel vajab ta aga eestkostja abi.⁸⁷

⁸⁶ Tartu Ringkonnakohtu 20.04.2012. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-9911.

⁸⁷ Pärnu Maakohtu 07.03.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-10-26872.

Analüüsitud lahendite hulgas oli palju selliseid, mis ei sisaldanud kohtu seisukohta abielu sõlmimise ega perekonnaõiguslike tehingute lubatavuse kohta. Võib eeldada, et kui isikule on määratud eestkostja kõigi asjade ajamiseks ja eestkostetav on tunnistatud valimisõiguse tähenduses teovõimeetuks, siis ei saa isik tõenäoliselt aru ka abielu sõlmimisest ega muudest perekonnaõiguslikest tehingutest ega nende tagajärgedest. Aga kui isikule on jäetud õigus teha pisitehinguid ja teda ei ole valmisõiguse tähenduses tunnistatud teovõimeetuks, siis ei ole isiku teovõimet täiel määral piiratud ning kohus peab andma eestkoste seadmisel hinnangu ka isiku võimele saada aru abielu sõlmimise ja muude perekonnaõiguslike tehingute tagajärgedest.

4.6. Eestkostja ülesanded

PKS § 203 lg 2 järgi võib isikule eestkostja määrata ainult nende ülesannete täitmiseks, milleks eestkoste on vajalik. TsMS § 526 lg 2 p-de 3 ja 4 kohaselt peavad eestkostja määramise määrusest nähtuma eestkostja ülesanded ning see, kas ja milliseid tehinguid võib piiratud teovõimega isik teha eestkostja nõusolekuta. Riigikohus on rõhutanud, et isikule eestkostja määramisel peab kohtumääruse resolutsioonist selgelt nähtuma, missuguses ulatuses on kohus tuvastanud isikul piiratud teovõime ja missugustes asjades on sellest tulenevalt eestkostjal õigus ja kohustus isiku eest ja huvides tema seadusliku esindajana tegutseda.⁸⁸

PKS § 207 lg 1 kohaselt on eestkostja oma ülesannete ulatuses eestkostetava seaduslik esindaja ning TsÜS § 8 lg 3 kohaselt eeldatakse, et eestkostetava teovõime on piiratud selles ulatuses, milles talle on eestkostja määratud. Eestkostjal kui piiratud teovõimega isiku seaduslikul esindajal puudub perekonnaseaduses loetletud tehingute (PKS § 187, § 188, § 190, § 207 lg 2) puhul vaba valik eestkostetava nimel tehingute tegemiseks ning seaduse kohaselt on nendeks tehinguteks vajalik ka kohtu nõusolek.

Eestkostja ülesanded on määrustes enamasti sõnastatud üldiselt, eelkõige nendel juhtudel, kus eestkoste on seatud kõigi tehingute tegemiseks. Väga levinud on resolutsiooni järgmine sõnastus: *Eestkostja ülesanneteks on eestkostetava esindamine kõigi õiguslike ja varaliste tehingute sooritamisel ning tema elu korraldamine, talle inimväärsete elutingimuste, toimetulekuks vajaliku kõrvalabi, sotsiaalteenuste ja ravi tagamine.*

Tsiviilasjas nr 2-11-9911 leidis ringkonnakohus, et maakohtu määruse resolutsioon on sõnastatud ebaselgelt ja vastuoluliselt. Maakohtu resolutsiooni kohaselt oli eestkostja ülesandeks eestkostetava nimel kõikide juriidiliste asjade ajamine. Ringkonnakohtu hinnangul on aga niisugune sõnastus ebaselge ega võimalda aru saada, missuguses ulatuses on kohus lugenud isiku teovõime piiratuks ja missugused on sellega seonduvalt eestkostja volitused eestkostealuse isiku asjade ajamisel. Ringkonnakohus nõustus selles asjas määruskaebuse esitajaga, et asja materjalidest ning maakohtu määruse põhjendustest ei selgu, millistel kaalutlustel luges maakohus isiku teovõime sedavõrd suures ulatuses piiratuks, et isikul ei ole iseseisvalt õigust teha mistahes õigusliku sisuga tahteavaldusi, sh ka igapäevase elu tehinguid nagu toidu või esmatarbekaupade ostmine.

Eestkostja ülesannete ringi kohta märkis ringkonnakohus, et on piisavalt kinnitust leidnud, et isik saab küll hakkama tehingute tegemisega, kuid ei käitu seejuures sihipäraselt ega tegelikke

⁸⁸ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 09.11.2011. a määrus nr 3-2-1-87-11, p 20.

võimalusi arvestavalt. Kuna rehabilitatsiooniplaani andmetel on isikul toimetulekuraskused, majanduslik toimetulek on halb, puudub oskus igapäevaelu ja raha kasutamist planeerida ja psühhiaatriaekspertiisi kohaselt ei ole isik suuteline korraldama oma elu ilma kõrvalise abita ning asja materjalidest nähtuvalt on isikul olnud raskusi ka eluasemekulude eest tasumisel, siis tuleb eestkostetavale eluruumi tagamine ja sellega seotud kulude kandmine jätta eestkostja ülesandeks. Samuti tuleb eestkostja ülesandeks lugeda eestkostetava igapäevaseid elulisi vajadusi ületavate tehingute tegemine. Asja materjalidest nähtuvalt tuleb isik üldjoontes toime iseendale igapäevaseks tarbeks vajalike toiduainete ja muude esmatarbevahendite soetamisega ja seega ei näinud ringkonnakohus põhjust lugeda isiku teovõimet nende tehingute osas piiratuks. Küll aga luges ringkonnakohus põhjendatuks isiku teovõime piiramise niisuguste igapäevaseid elulisi vajadusi ületavate tehingute tegemisel, mille täitmiseks ei piisa eestkostja poolt tema käsutusse antavatest vahenditest. Selliste tehingute hulka luges kohus ka kallimate esemete, näiteks üleriiete, jalanõude, sisustusesemete jmt ostmise.⁸⁹

Leidus ka selliseid määruseid, kus eestkostja õigused ja kohustused olid täpselt välja toodud. Näiteks tsiviilasjas nr 2-11-560 seati eestkoste eestkostetava kõikide asjade ajamiseks. Eraldi toodi välja eestkostja õigused: võtta vastu eestkostetava pensioni ja puudetoetust, käsutada eestkostetava pangakontodel olevat raha tema ülalpidamiseks, vara valitsemiseks või muude kulude katmiseks; esindada eestkostetavat kõigi muude rahaliste tehingute tegemisel kõigi isikute ees; valitseda eestkostetava vara hea eestkostja hoolsusega. Kohustused olid märgitud järgmiselt: kaitsta eestkostetava varalisi ja isiklikke õigusi ning huve, samuti hoolitseda selle eest, et eestkostetav saaks vajalikul määral ravi- ja sotsiaalteenuseid (PKS § 206 lg 1); anda kohtule aru eestkostja ülesannete täitmise kohta.⁹⁰

Tsiviilasjas nr 2-10-59897 olid eestkostja ülesanded märgitud järgmiselt: lubada vallavalitusel eestkostjana korraldada isiku igapäevast elu, sh korraldada vajadusel tema hooldust; käsutada isiku rahalisi vahendeid pankades, sõlmida ja lõpetada isiku nimel tehinguid, välja nõuda kolmandatelt isikutelt isiku vara ja dokumente, teostada toiminguid seoses isiku kinnisvaraga. Eestkostetaval keelati teha tehinguid, mis ületavad tema igakuist sissetulekut.

Viimatinimetatud tsiviilasjas andis kohus eestkostjale ka üldise nõusoleku teha eestkostetava nimel kõiki tehinguid, milleks on vaja kohtu nõusolekut (PKS § 188 lg 2), väljaarvatud pärandist loobumine ning hüpoteegi seadmine. Kohus põhjendas seda eestkosteasutuse tegevuse lihtsustamisega.⁹¹ PKS § 188 lg 2 kohaselt võib kohus erandjuhtudel anda eestkostjale üldise nõusoleku teha kõiki või teatud liiki tehinguid, milleks on vaja kohtu nõusolekut.

Tsiviilasjas nr 2-11-46678 palus kohalik omavalitsus avalduses anda eestkostjale üldine nõusolek eestkostetava nimel tehingute tegemiseks kinnistuga, sest Elisa Eesti AS kavatab paigaldada kinnistule mobiilside leviala parandamiseks kaablit ja eestkostjal puuduvad eestkostetava hooldusteenuste katmiseks küllaldased vahendid. Kohus leidis, et avalduses märgitud asjaolusid ei ole alust käsitada erandlikena. Mobiilside kaabli paigaldamiseks

⁸⁹ Tartu Ringkonnakohtu 20.04.2012. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-9911.

⁹⁰ Pärnu Maakohtu 01.03.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-560.

⁹¹ Tartu Maakohtu 02.03.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-10-59897. Samasugune üldine nõusolek eestkostjale on antud ka Tartu Maakohtu 05.04.2011. a määruses tsiviilasjas nr 2-11-9415 (eestkostjaks füüsiline isik). Tartu Maakohtu 13.04.2011. a määruses tsiviilasjas nr 2-11-11434 andis kohus eestkostjale nõusoleku teha kõiki tehinguid, milleks on vaja kohtu nõusolekut, va vara võõrandamine ja koormamine kasutuslepingutega, pärandist loobumine ning hüpoteegi seadmine

eestkostetava kinnistule ei ole eestkostjal üldjuhul vaja saada kohtu eelnevat nõusolekut. Selline nõusolek on vajalik ilmselt siis, kui tahetakse kinnistule seada mõnda asjaõigust. Samuti peaks eestkostja leidma vahendeid eestkostetava hooldusteenuse katmiseks eelkõige viimase vallasvara arvelt. Kuna käesoleval juhul ei ole teada konkreetse tehingu vajadust ja selle tekkimisel oleks kindlasti vaja uurida eestkostetava huvide kahjustamise ulatust, siis on otstarbekas eestkostjale mitte anda PKS § 188 teise lõike alusel üldist nõusolekut eestkostetava kinnisasjaga tehingute tegemiseks. Kohus lisas, et vajalikke nõusolekuid saab eestkostja taotleda kohtult hiljem iseseisvas menetluses.⁹²

Eestkostja määramisel peab kohtumääruse resolutsioonist selgelt nähtuma, missuguses ulatuses on kohus tuvastanud isikul piiratud teovõime ja millised on sellest tulenevalt eestkostja ülesanded. Eestkostjale üldise nõusoleku andmine eestkostetava varaga tehingute tegemiseks võiks pigem olla erandlik. Sellisele järeldusele on jõudnud ka Margit Vutt analüüsis „Tehingu tegemiseks nõusoleku andmise menetlus kohtus“ märkides, et kohtupraktikas on sellise nõusoleku andmine pigem erandlik ning selline praktika on ka kooskõlas seaduse mõttega.

4.7. Eestkostja isik

4.7.1. Füüsiline isik eestkostjana

PKS § 204 kohaselt määratakse eestkostjaks füüsiline isik, kes oma isikuomadustelt ja võimetelt sobib määratud ülesannetes eestkostetava huve kaitsma. Eestkostjat määrates arvestatakse ka tema ja eestkostetava vahelisi suhteid. Eestkostjaks ei või määrata selle tervishoiu-, hoolekande- või haridusametuse töötajat, kus täisealine elab. Kui täisealine teeb või on varem teinud ettepaneku eestkostja isiku määramise kohta, tuleb tema ettepanekut arvestada, kui see ei ole tema huvidega vastuolus. Isiku võib eestkostjaks määrata tema nõusolekul.

Eestkostjaks määratud füüsilised isikud olid uuritud tsiviilasjades reeglina eestkostetava sugulased. Neid juhtumeid, kus eestkostjaks määrati muu isik, oli vähe. Näiteks tsiviilasjas nr 2-11-2073 määrati eestkostjaks isik, kellele kuuluvas majas eestkostetav elas,⁹³ tsiviilasjas nr 2-11-60526 määrati eestkostjaks naaber.⁹⁴

Füüsilise isiku eestkostjaks määramisel peab kohus kontrollima, kas isik sobib oma isikuomadustelt ja võimetelt eestkostetava huve kaitsma. Tsiviilasjas nr 2-10-56308 tegi kohalik omavalitsus ettepaneku, et eestkostjaks võiks määrata eestkostet vajava isiku ema. Kohus ei pidanud antud asjas õigeks ema määramist eestkostjaks seepärast, et eestkostet vajava isiku raviarst oli kohtule avaldanud, et haigla andmetel ei ole ema suhtunud pojasse piisava tähelepanu ega huviga, samuti pole ta vajalikul määral huvitunud poja vaimsest tervise kordasaamisest ja ravist. Ka määratud esindaja märkis, et ema määramine eestkostjaks ei oleks põhjendatud ega õige. Kohus lisas ka, et ema ärakuulamisel ei osanud ta samuti sõnaselgelt kinnitada, kas soovib hakata poja eestkostjaks, samuti ei saanud ta kohtu arvates aru eestkoste sisust, tähendusest ega eestkostja rollist. Kuna antud asjas puudusid niisugused lähedased isikud, keda oleks saanud eestkostjaks määrata ja kes oleksid soovinud eestkostjaks

⁹² Tartu Maakohtu 16.11.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-46678.

⁹³ Viru Maakohtu 20.06.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-2073.

⁹⁴ Viru Maakohtu 30.01.2012. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-60526.

hakkama, määras kohus, et kuni füüsilisest isikust eestkostja leidmiseni täidab eestkostja ülesandeid elukohajärgne eestkostetasutus.⁹⁵

Tsiviilasjas nr 2-10-59897 leidis kohus, et eestkostjaks ei ole võimalik määrata senist eestkostjat, kuna nimetatud isik ei ole alates 2005. a oma ülesandeid täitnud – ta ei ole korraldanud eestkostetava elu ega teadnud enne kohtumenetluse algatamist isegi eestkostetava asukohta. Samuti puudusid tal andmed eestkostetava vara ja kohustuste kohta. Ka ei ole ta ilmselt võimeline esindama eestkostetava huve seoses viimasele kuuluva kinnistu mõttelise osaga, kuna esinda võib huvide konflikt.⁹⁶

Tsiviilasjas nr 2-10-48426 leidis kohus, et füüsiline isik, kes ise soovib saada eestkostjaks, ei ole kõige sobivam isik, kuna tema vastu on algatatud kriminaalmenetlus eestkostetava kontolt raha väljavõtmise kohta. Kohus määras selles asjas eestkostjaks kohaliku omavalitsuse.⁹⁷

Tsiviilasjas nr 2-11-30742 nõustus ringkonnakohus maakohtu määrusega, mille kohaselt ei sobi eestkostetava poeg oma võimetelt ega isikuomadustelt eestkostetava huvisid kaitsma. Maakohus oli määranud eestkostja kohustuseks ka eestkostetava ravi ja hooldusega seotud toimingute ja otsustuste tegemise. Selleks, et tagada eestkostetava ravi korraldamine, peab eestkostja nõustuma eestkostetava ravivajadusega ja täitma arstide ettekirjutusi. Asja materjalidest nähtuvalt avaldas eestkostetava poeg, et ta ei pea emale arstide poolt määratud ravimite võtmist vajalikuks. Samuti ei soovinud ta kuulata arstide määratud ravisoovitusi ega olnud valmis arutama meditsiinipersonaliga ema hoolduse küsimusi. Arvestades, et eestkostetav põeb lisaks Alzheimeri tõvele ka muid haiguseid, on ravimirežiimist kinnipidamine igal juhul vajalik, kuid eestkostetav ise ei ole võimeline tagama, et ravimid saaksid õigel ajal võetud. Ringkonnakohus leidis, et hinnates eelviidatud tõendeid, millest järeldub poja suutmatus ja tahtmatus tagada emale ravi, on maakohus õigesti leidnud, et poeg ei sobi täitma eestkostja kohustusi. Eeltoodut ei lükka ümber ka määruskaebustele lisatud tõendid, mille kohaselt on poeg läbinud koolitusi ja kursuseid sotsiaalhoolekande ja hooldamise kohta.⁹⁸

Tsiviilasjas nr 2-11-4743 määras maakohus eestkostjaks kohaliku omavalitsuse. Viimane esitas määruskaebuse, paludes tühistada maakohtu määrus osas, millega määrati eestkostjaks kohalik omavalitsus, kuna eestkostetaval on ka lapsed, kes võiksid hakata eestkostjaks. Ringkonnakohus, lahendades määruskaebust, nõustus maakohtuga, et isikule, kes on aastakümneid hooldusasutuses viibinud ja kellel puudub igasugune kontakt oma kaugel elavate lastega, ei saa vastu laste tahtmist määrata eestkostjaks ühte lastest. Kõik eestkostetavajava isiku lapsed on esitanud menetluses keeldumise põhjendused ning jäänud ka ringkonnakohtus kindlale seisukohale, et nemad ei saa eestkostja ülesandeid täita. Ringkonnakohus leidis, et tulenevalt PKS §-dest 202 ja 176 lg 1 on valla- või linnavalitsusel seadusest tulenev kohustus täita eestkostja ülesandeid. Ringkonnakohus mõonis selles asjas, et kuna tegemist on hagita asjaga, siis oleks maakohus pidanud otsima ise eestkostja määramiseks lahendusi, kuid see ei saa olla maakohtu määruse tühistamise aluseks. Ringkonnakohus lisas, et kui kohalikul omavalitsusel on teada konkreetne füüsiline või juriidiline isik, kes on nõus eestkostja ülesandeid täitma, siis tuleb pöörduda maakohtu poole taotlusega määrust muuta.⁹⁹

⁹⁵ Harju Maakohtu 18.03.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-10-56308.

⁹⁶ Tartu Maakohtu 02.03.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-10-59897.

⁹⁷ Viru Maakohtu 14.03.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-10-48426.

⁹⁸ Tallinna Ringkonnakohtu 06.01.2012. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-30742.

⁹⁹ Tartu Ringkonnakohtu 29.08.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-4743.

PKS 192 lg 1 kohaselt teostatakse eestkostet üldjuhul tasuta. Analüüsitud määruste hulgas oli ka üks selline tsiviilasi, kus tasu määrati füüsilisest isikust eestkostjale. Tsiviilasjas nr 2-10-56764 märkis kohus, et TsMS § 192 lg 3 sätestab, et eestkostjal on õigus eestkoste teostamisest talle tekkinud kulutuste hüvitamisele eestkostetava vara arvelt. Asjas antud eestkosteasutuse hinnangul on eestkostja poolt tehtud kulutused seoses eestkostja ülesannete täitmisega aastas 550 eurot. Kohus leidis, et hüvitise nõue on põhjendatud sellega, et isik on täitnud eestkostja ülesandeid alates aprillist 2004. a nõuetekohaselt ja valitsenud eestkostja vara hea hoolsusega ning on selle tulemusena eestkostetava vara suurendanud. Ka on ta eestkostetavat pidevalt hooldekodus külastanud, teinud eestkostetavaga väljasõite lähedaste viimsetesse puhkepaikadesse, võimaldanud eestkostetaval külastada vanatädi ja sõpru. Kohus määras eestkostjale eestkostja ülesannete täitmise ja eestkoste teostamisest talle tekkinud kulutuste hüvitamiseks iga-aastase tasu 550 eurot eestkostetava vara arvelt.¹⁰⁰

4.7.2. Juriidiline isik eestkostjana

Üheks analüüsi koostamise eesmärgiks oli ka välja selgitada, kas eestkostjateks on määratud juriidilisi isikuid ning kui jah, siis milliseid. 1. juulil 2010 jõustunud perekonnaseadus näeb ette, et kui eestkostjaks ei leita sobivat füüsilist isikut, võib eestkostjaks määrata juriidilise isiku viimase nõusolekul (PKS § 205 lg 1). Juriidilisest isikust eestkostjaks ei või määrata seda tervishoiu- või hoolekandeasutust, kus täisealine isik viibib.

Perekonnaseaduse seletuskirjas on märgitud, et eestkostjaks määratav juriidiline isik peab vastama teatud kriteeriumidele – ta peab tegelema süstemaatiliselt eestkostetavatele füüsilisest isikust eestkostjate otsimise, nende nõustamise ja koolitamisega. Eelkõige võiksid selliste juriidiliste isikutena kõne alla tulla heategevuslikud lastekaitsega tegelevad mittetulundusühingud (näiteks kristlik lastehoolekanne vms).¹⁰¹

Analüüsitud lahenditest nähtus, et Eestis on eestkostjaks määratud kahte juriidilist isikut – Mittetulundusühingut Eesti Eestkostekorraldus ja Sihtasutust Kärla. MTÜ Eesti Eestkostekorraldus on avalikes huvides tegutsev, kasumit mittetaotlev organisatsioon, mille eesmärk on eestkostealase tegevuse korraldamine ja muude erinevate sotsiaalset valdkonda puudutavate tegevuste korraldamine ja arendamine.¹⁰² SA Kärla tegevuse eesmärk on eestkostja ülesannete täitmine Saaremaal Kärla vallas elavate piiratud teovõimega täisealiste isikule üle.

Ka juhul, kui eestkostjaks määratakse juriidiline isik, teostatakse eestkostet üldjuhul tasuta. Kohus võib määrata eestkostjale tema ülesannete täitmise eest tasu, kui tasu määramine on eestkostetava varalist seisundit ning poolte vahelist suhet arvestades mõistlik (PKS § 192). PKS § 192 lg 4 kohaselt võib eestkostja või eestkostetav kulude ja tasu maksmiseks taotleda riigi menetlusabi. TsMS 527 lg 1 p 1 kohaselt kui eestkostja või eestkostetav seda taotleb või kui kohus seda vajalikuks peab, määrab kohus eestkoste seadmisel või hiljem kindlaks ka eestkostjale eestkostetava arvel makstava tasu suuruse ja hüvitatavad kulud ning nende

¹⁰⁰ Harju Maakohtu 22.03.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-10-56764.

¹⁰¹ Perekonnaseaduse eelnõu seletuskiri. Kätesaadav arvutivõrgus:

<http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=95322&u=20110816094436>.

¹⁰² Ühingu tegevuse kohta vt lähemalt: http://www.eestkostekorraldus.ee/?page_id=11 MTÜ on määratud eestkostjaks umbes 10 eestkostetavale.

võimaliku ettemaksu suuruse. **Enne kulude kohta määruse tegemist peab kohus eestkostetava ära kuulama** (TsMS § 527 lg 3).

Tsiviilasjas nr 2-11-26604 määrati eestkostjaks MTÜ Eesti Eestkostekorraldus. Eestkostja esitas kohtule taotluse määrata eestkostjale tasu 150 eurot kuus eestkostetava arvel. Taotluse põhjenduse kohaselt puudub MTÜ ja eestkostetava vahel füüsilisest isikust eestkostja ja eestkostetava vahelisest lähedussuhtest tulenev eestkoste tasuta teostamise eeldus, mistõttu leidis avaldaja, et MTÜ-le tuleb maksta eestkoste teostamiseks tasu. MTÜ-l tekivad eestkoste teostamisega tööjõuga seotud kulud, samuti transpordi-, telefoni- ja asjaajamiskulud, mille hüvitamist eestkostetava vara arvel pidas avaldaja õiglaseks. Eestkostja arvestas avalduses tegevuse mahuks 6 tundi kuus tasuga 25 eurot tunni eest.

Kohus leidis, et taotlus tuleb rahuldada osaliselt. Kohus möönis, et eestkostetava asjadega tegelemiseks kulub eestkostjal aega ja kindlasti kaasnevad sellega ka kulutused. Arvestades vajadust tasuda ülekandega vajalikke arveid, suhelda hooldekodu töötajate ja eestkostetavaga, külastada eestkostetavat vähemalt iga paari kuu tagant, hindas kohus keskmiseks töömahuks kuus 4 tundi. Kohus pidas põhjendatuks määrata eestkostja tasuks 17 eurot tunnis ja kuus seega 68 eurot.¹⁰³

Tsiviilasjas nr 2-11-20344 määrati samuti eestkostjaks MTÜ Eesti Eestkostekorraldus ning kohus määras talle eestkostetava vara arvel tasu 25 eurot kuus. Kohus märkis, et PKS § 192 lg 1 sätestab, et eestkostet teostatakse üldjuhul tasuta. Samas sätestab lõige 2, et kohus võib määrata eestkostjale tema ülesannete täitmise eest tasu, kui tasu määramine on eestkostetava varalist seisundit ning poolte vahelist suhet arvestades mõistlik. Antud asjas palusid avaldaja ja eestkostja määrata eestkostja tasuks 32 eurot kuus. Kohus leidis, et eestkostjal on õigus saada tasu esmaste ülesannete täitmisega kaasnevate kulude katteks. Samas leidis kohus, et kuna isik viibib tugikodus, kus on korraldatud tema igapäevane elu s.h juhendamine ja järelevalve, siis puudub eestkostjal vajadus pidevalt tema juurde sõita. Arvestades isiku pensioni suurust, vajadust tasuda tema kohatasu abikeskuses ja eestkostja eeldatavaid kulutusi, määras kohus tasuks 25 eurot. Kohus selgitas, et PkS § 192 lg 3 kohaselt on eestkostjal õigus saada hüvitist eestkoste teostamisest talle tekkinud kulutuste osas. Kohus märkis, et tasu määramine võimaldab vältida pidevat kulutuste kindlaks määramist eestkostja avalduse alusel, sest jooksvad kulud peaks olema kaetud tasu arvel. Kohus lisas, et eestkostja peab kulude osas pidama arvestust ja saab nõuda vaid nende kulude hüvitamist eestkostetava vara arvel, mis ületavad kohtu määratud tasu. Kohus kontrollib aastaaruande saamisel eestkoste teostamisel tehtud kulutusi ja siis on võimalik hinnata, kas määratud tasu on piisav ja optimaalne igakuiste jooksvate kulude katmiseks või mitte.¹⁰⁴

Tsiviilasjas nr 2-11-1317 määrati eestkostjaks SA Kärla, kelle tegevuse eesmärgiks on eestkostja ülesannete täitmine Kärla vallas elavate piiratud teovõimega täisealiste isikule suhtes. Eestkostjale määrati kulude hüvitamiseks tasu 6,26 eurot kuus eestkostetava isiklikuks kasutamiseks jääva tulu arvelt. Kohus märkis põhjendustes, et tõendatud on, et eestkostetav ei ole sündinud Kärla vallas ja ainuke side vallaga on tal registreering rahvastikuregistris, kuna viibib valla territooriumil asuvas hoolekandeaasutuses. Kohus möönab, et avaldajal on mõneti õigus selles, et seetõttu ei ole õiglane, et vald kui kohalik kogukond ja SA Kärla planeeriks kohaliku maksumaksja arvelt oma eelarvesse riigi rahastatavas hoolekandeaasutuses viibivate

¹⁰³ Tartu Maakohtu 23.01.2012 määrus tsiviilasjas nr 2-11-26604

¹⁰⁴ Tartu Maakohtu 08.09.2011. a määrus tsiviilasjas 2-11-20344. Sama suur tasu määrati MTÜ-le Eesti Eestkostekorraldus ka Tartu Maakohtu 27.09.2011. a määruses tsiviilasjas nr 2-11-29414. Tartu Maakohtu 27.12.2011. a määruses tsiviilasjas nr 2-07-10532 määrati MTÜ tasu suuruseks 30 eurot kuus.

riigi teistest piirkondadest ja ka välismaalt pärit isikute eestkoste teostamisega seotud kulusid. SA Kärla on arvestanud esialgu eestkostja määramise vajadusega vähemalt 185 mittekohaliku päritoluga hooldekodu kliendi suhtes ja kalkuleeris eestkostja kuludeks (töötasu, maksud, transpordi- ja kantseleikulud jms) iga eestkostetava suhtes 6.26 eurot kuus.¹⁰⁵

Analüüsitud tsiviilasjadest nähtus, et peamiselt määratakse eestkostjaks ikkagi füüsiline isik või kohalik omavalitsus. Füüsilisest ja juriidilisest isikust eestkostjate leidmine oleks kindlasti kergem, kui riik näeks neile ette ka tasu. PKS § 192 lg 4 kohaselt võib justiitsminister kehtestada riigi arvel eestkostjale makstava tasu ja kantavate kulude arvestamiseks täpsema korra ja piirmäärad. Siimaani sellist korda kehtestatud ei ole.

4.8. Eestkoste tähtaeg

TsMS § 526 lg 2 p 5 kohaselt tuleb eestkostja määramise määruses mh märkida aeg, millal kohus hiljemalt otsustab eestkoste lõpetamise või pikendamise. See aeg ei või TsMS § 526 lg 3 kohaselt olla pikem kui viis aastat alates määruse tegemisest. PKS § 203 lg 4 kohaselt kontrollib kohus aga iga kolme aasta järel, kas eestkoste jätkumine eestkostetava üle on eestkostetava huvide kaitseks vajalik ning kas on alust eestkostja ülesandeid laiendada või kitsendada.

Neid sätteid on kohtud erinevalt tõlgendanud, mistõttu osad kohtunikud määravad eestkostja 5 aastaks, osad 3 aastaks. Näiteks tsiviilasjas nr 2-10-30002 märkis kohus, et kuna TsMS § 526 lg 2 p 5 kohaselt aeg, millal kohus hiljemalt otsustab eestkoste lõpetamise või pikendamise ei või olla pikem kui viis aastat, tuleb eestkoste seada ja eestkostja määrata viieks aastaks.¹⁰⁶ Tsiviilasjas nr 2-11-52999 märkis kohus, et kuigi TsMS § 526 lg 3 lubab eestkostja ametiaja pikkuseks määrata 5 aastat, leiab kohus, et otstarbekas oleks määrata 3 aastat, kuna PKS § 203 lg 4 kohustab kohut eestkoste jätkuvat vajadust kontrollima iga kolme aasta järel.¹⁰⁷

Tsiviilasjas nr 2-11-62257 märkis kohus, et TsMS § 526 lg 3 ja § 526 lg 2 p 5 kohaselt ei või aeg, millal kohus hiljemalt otsustab eestkoste lõpetamise või pikendamise, olla pikem kui viis aastat määruse tegemisest alates. PKS § 203 lg 4 kohaselt kontrollib kohus iga kolme aasta järel, kas eestkoste jätkumine eestkostetava üle on eestkostetava huvide kaitseks vajalik ning kas on alust eestkostja ülesandeid laiendada või kitsendada. Seega on seadusandja tähtaja, millal eestkoste seadmise asi tuleks uuesti läbi vaadata, sätestanud eri seadustes erinevalt. Kohus pidas põhjendatuks lähtuda perekonnaseaduses sätestatud tähtjast, kuna tegemist on tsiviilkohtumenetluse seadustikuga võrreldes hiljem vastuvõetud õigusaktiga.¹⁰⁸

Kuigi enamikel juhtudest oli eestkoste seatud maksimum ajaks (vastavalt kas kolmeks või viieks aastaks), leidis ka neid lahendeid, kus eestkostja oli määratud märksa lühemaks ajaks. Näiteks tsiviilasjas nr 2-10-65650 seati eestkoste 1 aastaks ja paigutati isik sama pikaks ajaks ka nõusolekuta ööpäevaringsele tugevdatud järelevalvega hoolekandeteenusele erihooldekodusse. Kuigi kohalik omavalitsus taotles isikule eestkoste määramist

¹⁰⁵ Pärnu Maakohtu 16.08.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-1316. SA Kärla on määratud eestkostjaks ligikaudu 200 eestkostetavale, tasu on igas asjas määratud 6.26 eurot - Eestkoste ja kohtu järelevalve eestkostja tegevuse üle: Kohtunike ümarlaud, 5. aprill 2012. Protokoll: kättesaadav <http://koolitus.riigikohus.ee/> (parooliga kaitstud keskkond).

¹⁰⁶ Harju Maakohtu 28.03.2011. a määrus tsiviilasjas 2-10-30002.

¹⁰⁷ Tartu Maakohtu 20.12.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-52999.

¹⁰⁸ Tartu Maakohtu 07.03.2012. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-62257.

maksimaalseks ajaks, s.o. viieks aastaks, olid nii ekspert kui ka esindaja seisukohal, et isik vajab eestkostet üheks aastaks. Kuna isik ei põe vaimuhaigust ega ole nõrgamõistuslik ning tema ainsaks probleemiks on alkoholisõltuvus, pidas ka kohus põhjendatuks eestkoste määramist üheks aastaks ning vastavalt vajadusele on võimalik eestkoste vajadust, selle tähtaega ning eestkostja ülesandeid tähtaja saabumisel TsMS § 528 alusel üle vaadata.¹⁰⁹

Tsiviilasjas nr 2-11-88 asus ekspert seisukohale, et isik vajab eestkostet 2 aastat või kuni temale koostatud rehabilitatsiooniplaani lõppemiseni. Kohus määraski eestkostja kaheks aastaks, sest selleks ajaks peaks olema koostatud uus rehabilitatsiooniplaan ja siis saab otsustada, kas ja kuidas on eestkostetav toime tulnud osalise eestkostega. Kohus lisas, et nimetatud tähtaja möödumisel peab eestkostja esitama kohtule andmed selle kohta, milline on eestkostetava seisund ja muud andmed, mille alusel oleks kohtul võimalik eestkoste jätkamise vajadust kontrollida.¹¹⁰

Tsiviilasjas nr 2-05-20859 pikendati isikule seatud eestkostet 1,5 aastaks. Kohus leidis antud asjas, et nii varasemates kui praeguses menetluses selgunud asjaolude, kohtule esitatud ekspertiisiakti ja rehabilitatsiooniplaani ning isiklike ärakuulamiste pinnalt on võimalik järeldada eestkoste jätkamise vajalikkust vähemalt 2012. aasta lõpuni. Kuna selleks ajaks valmivad uued puude toetuse otsused, siis saab otsustada eestkoste pikendamise või lõpetamise.¹¹¹

4.9. Menetluskulud

TsMS § 172 lg 1 kohaselt peab hagita menetluses menetluskulud üldreeglina kandma isik, kelle huvides lahend tehakse. Eestkostja määramise kulud võib kohus jätta täielikult või osaliselt riigi kanda. Üldjuhul jäeti menetluskulud täielikult riigi kanda, aga sellest oli ka mõned erandid.

Tsiviilasjas nr 2-11-4740 märkis kohus, et TsMS § 172 lg 3 teine lause sätestab, et isikule eestkostja määramise või eestkostega seotud abinõude rakendamise menetluse kulud võib kohus jätta täielikult või osaliselt riigi kanda. Samas sätestab TsMS § 172 lg 1 reegli, mille kohaselt kannab hagita menetluses kulud isik, kelle huvides lahend tehakse. Kuna käesolevas asjas oli eestkostetaval piisavalt rahalisi vahendeid – konto väljavõtte kohaselt seisuga umbes 4300 eurot – jättis kohus menetluskulud esindaja tasu ja kulude ulatuses tema enda kanda. Ekspertiisi teostamisega seotud kulud jättis kohus riigi kanda.¹¹² Samuti toimus kohus ka tsiviilasjas nr 2-11-88, märkides, et kuna eestkostetaval on piisavalt rahalisi vahendeid, jätab kohus menetluskulud osaliselt (riigilõivu ja esindaja tasu) tema kanda. Ekspertiisi teostamisega seotud kulud jättis kohus riigi kanda.¹¹³

Tsiviilasjas nr 2-11-14130 jäeti avalduselt tasutud riigilõiv eestkostetava, kui asja lahendamisest huvitatud isiku kanda, muud menetluskulud jäid riigi kanda.¹¹⁴

¹⁰⁹ Pärnu Maakohtu 26.04.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-10-65650.

¹¹⁰ Tartu Maakohtu 21.04.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-88.

¹¹¹ Pärnu Maakohtu 30.06.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-05-20859.

¹¹² Tartu Maakohtu 13.06.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-4740.

¹¹³ Tartu Maakohtu 21.04.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-88.

¹¹⁴ Tartu Maakohtu 27.06.2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-14130.

Eestkostevajaduse ulatuse ja eestkostja ülesannete ringi on kohtud analüüsitud lahendites määranud kindlaks peamiselt kohtupsühhiaatriaekspertiisile toetudes. Ekspert tuvastab nii isiku psüühilise häire või haiguse kui ka sellest tuleneva eestkostevajaduse. Esmakordselt isikule eestkostja määramisel on kohtud ka alati ekspertiisi määranud. Eestkostja ametiaja pikendamisel, kui eestkostja ülesandeid ei laiendata, ei pea uut ekspertiisi tegema ja seda võimalust on kohtud ka kasutanud.

Uuritud tsiviilasjade hulgas esines ka selliseid, kus kohus määras kaks ekspertiisi. Kaks ekspertiisi määrati juhtudel, kui esimene ekspertiis oli vastuolus asjas kogutud ütlustega ja muude tõenditega. Mõlemas tsiviilasjas, kus kaks ekspertiisi määrati, asusid eksperdid erinevatele seisukohtadele isiku eestkostevajaduse kohta. See näitab, et ei ole võimalik ainult kohtupsühhiaatriaekspertiisile tuginedes järeldada, et isik vajab eestkostjat, kuna samas tsiviilasjas läbi viidud ekspertiisid võivad anda erinevaid tulemusi.

TsMS § 524 kohaselt kuulab kohus isiklikult ära isiku, kellele eestkoste seadmist menetletakse. Isikut ei pea ära kuulama, kui sellest võivad tema tervislikku seisundit kajastavate dokumentide või pädeva arsti arvamuse kohaselt tuleneda isiku tervisele kahjulikud tagajärjed või kui kohus on vahetu mulje põhjal veendunud, et isik ei ole ilmselt võimeline oma tahet avaldama. Analüüsitud tsiviilasjades oli eestkostet vajav isik ka enamasti kohtuniku poolt ära kuulatud või siis oli kohtumääruses kirjas põhjendus, miks isikut ei saanud ära kuulata.

Üldprintsibiiks on eestkostet vajava isiku maksimaalne kaasamine temale eestkostja määramise menetlusse. Seetõttu on analüüsi autor seisukohal, et ärakuulamata jätmist tuleks hoolikalt kaaluda ning ka seda määruses põhjendada. Analüüsitud lahendite hulgas esines paar sellist tsiviilasja, kus eksperdi arvamuse kohaselt ei olnud võimalik isikut ära kuulata ei kohtuistungil ega ka tema harilikus viibimiskohas, samas nähtus asja materjalidest ja kogutud ütlustest, et isik oli võimeline oma tahet avaldama, ta elas omaette, sai igapäevatoimingutega hakkama, oli käinud valimas ning tundis raha väärtust.

Kui analüüsi aluseks olnud tsiviilasjades on enamasti kohus avalduse rahuldanud ja isikule eestkostja määranud, siis esines ka selliseid lahendeid, kus eestkoste seadmine ei olnud vajalik või, kus kohus tuvastas eestkoste pikendamise otsustamisel, et eestkostevajadus on osaliselt või täielikult ära langenud. Kohtud on leidnud, et ainuüksi psüühilise diagnoosi olemasolu ei saa olla aluseks isikule eestkostja määramisele. See on ka kooskõlas TsÜS § 8 lg 2 sätestatuga, mille kohaselt peab eksisteerima põhjuslik seos psüühikahäire ja isiku arusaamisvõime vahel. Kui kohtud on jätnud eestkostja määramata või eestkoste pikendamata, siis seda on ka põhjalikult põhjendatud.

Esines ka neid juhtumeid, kus eestkostja jäeti määramata sellel põhjusel, et isiku huve on võimalik kaitsta lähedaste isikute kaudu. Kohtud on leidnud, et pereliikme tervise eest hoolitsemiseks, maksude maksmiseks ja igapäevaste rahaasjade korraldamiseks ei ole eestkostjat vaja. Abikaasade ja laste vahelistes suhetes tuleb pidada normaalseks üksteise abistamist ja teineteisele toeks olemist.

Analüüsitud määrustest enamuses oli eestkoste seatud isiku kõigi asjade ajamiseks. Eestkostja määramise määrusesse tuleb märkida ka see, kas ja milliseid tehinguid võib piiratud teovõimega isik teha eestkostja nõusolekuta. Riigikohus on rõhutanud, et resolutsioon peab olema selgelt arusaadav ja täidetav ka lahendi muu osa tekstita. Analüüsitud lahendite hulgas oli ka selline määrus, mille resolutsioonist ei olnud võimalik välja lugeda, milliseid tehinguid

võib isik ise teha ja millises osas on tema teovõime piiratud. Eestkostja määramisel peab kohtumääruse resolutsioonist selgelt nähtuma, missuguses ulatuses on kohus tuvastanud isikul piiratud teovõime ja millised on sellest tulenevalt eestkostja ülesanded. Eestkostjale üldise nõusoleku andmine eestkostetava varaga tehingute tegemiseks võiks analüüsi autori arvates pigem olla erandlik.

See summa, mida eestkostetav võib iseseisvateks tehinguteks kuus kasutada, on määrustes väga erinevalt märgitud. Enamasti oli välja toodud konkreetne summa, mille ulatuses võib eestkostetav ise tehinguid teha. See ulatus 7 eurost nädalas 200 euronni kuus.

TsMS § 526 lg 2 kohaselt, kui kohus seab eestkoste eestkostetava kõigi asjade ajamiseks või kui eestkostja ülesannete ringi selliselt laiendatakse, loetakse lisaks, et eestkostetav on tunnistatud valimisõiguse tähenduses teovõimetuks ja ta kaotab hääleõiguse. Kohtupraktika ei ole isiku valimisõiguse säilitamise osas ühetaoline. Osades tsiviilasjades leitakse, et kuna isik võib iseseisvalt teha pisitehinguid, siis tuleb teda seetõttu valimisõiguse tähenduses lugeda hääleõiguslikuks. Samas osades asjades lähtutakse pigem sellest, kas isik saab aru valimiste tähendusest või mitte ja loetakse isik valimisõiguse osas teovõimetuks ka siis, kui talle jäeti õigus teha iseseisvalt pisitehinguid.

Perekonnaseaduse kohaselt tuleb kohtul täisealisele isikule eestkoste seadmisel anda hinnang ka isiku võimele saada aru abielu sõlmimise, isaduse omaksvõtu ja muude perekonnaõiguslike tehingute õiguslikest tagajärgedest. Analüüsitud määruste hulgas oli palju selliseid, mis ei sisaldanud kohtu seisukohta abielu sõlmimise ega perekonnaõiguslike tehingute lubatavuse kohta. Võib eeldada, et kui isikule on määratud eestkostja kõigi asjade ajamiseks ja eestkostetav on tunnistatud valimisõiguse tähenduses teovõimetuks, siis ei saa isik tõenäoliselt aru ka abielu sõlmimisest ega muudest perekonnaõiguslikest tehingutest ega nende tagajärgedest. Aga kui isikule on jäetud õigus teha pisitehinguid ja teda ei ole valimisõiguse tähenduses tunnistatud teovõimetuks, siis peaks kohus analüüsi autori arvates andma hinnangu ka isiku võimele saada aru abielu sõlmimise ja muude perekonnaõiguslike tehingute tagajärgedest.

Analüüsi üheks eesmärgiks oli välja selgitada ka see, keda määratakse eestkostjaks. Reeglina määratakse eestkostjaks kas eestkostetava lähedane sugulane või kui sobivaid lähedasi ei leidu, siis kohalik omavalitsus. 1. juulil 2010. a jõustunud perekonnaseadus näeb ette võimaluse määrata eestkostjaks ka juriidilise isiku. Selliseid juriidilisi isikuid, keda on kohtupraktikas eestkostjaks määratud, on kaks – MTÜ Eesti Eestkostekorraldus ja SA Kärla. Kui eestkostet teostatakse reeglina tasuta ja füüsilisest isikust eestkostjale oli ainult ühes tsiviilasjas tasu määratud, siis juriidilisest isikust eestkostjatele on ka analüüsitud tsiviilasjades tasu määratud. Tasu eestkoste teostamise eest on jäänud ühes kuus vahemikku 6,26 eurot kuni 68 eurot.

Füüsilisest ja juriidilisest isikust eestkostjate leidmine oleks kindlasti kergem, kui riik näeks neile ette ka tasu. PKS § 192 lg 4 kohaselt võib justiitsminister kehtestada riigi arvel eestkostjale makstava tasu ja kantavate kulude arvestamiseks täpsema korra ja piirmäärad. Siiamaani sellist korda kehtestatud ei ole.